

Metody práce s agresivitou dětí v dětských domovech

Bc. Eliška Machálková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eliška MACHÁLKOVÁ**

Osobní číslo: **H10532**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Metody práce s agresivitou dětí v dětských domovech**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury

Pojmosloví

Příprava metodiky výzkumné části

Realizace výzkumu

Zpracování výsledků výzkumu a jejich vyhodnocení

Doporučení pro praxi

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

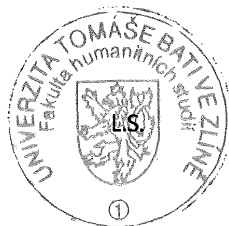
Seznam odborné literatury:

- ANTIER, Edwige. Agresivita dětí. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.**
BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV Nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
ČERMÁK, I., M.Hřebíčková a P.MACEK. Agrese, identita, osobnost. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-86620-06-9.
JÁNSKÝ, Pavel. Problémové dítě a nahradní výchovná péče ve školských zařízeních. Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.
VÁGNEROVÁ, Marie. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**
Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2012**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 16. 4. 2012

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédáne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce jsou metody práce a agresivitou dětí v dětských domovech. Teoretická část se zaměřuje na agresi a agresivitu, na to co ji ovlivňuje a způsobuje. Poté v práci popisují metody a postupy, jakými se dá agresivita zvládat. Poslední část teorie je věnována charakteristice dětského domova, kde se věnují popisu základních funkcí a úloh DD. Cílem praktické části je zjistit, jaké metody používají vychovatelé v DD ke zmírnění agresivity u dětí a jaké mají vychovatelé s agresivitou zkušenosti. Výsledky praktické části mohou posloužit jako zpětná vazba vychovatelům, s kterými byl výzkum prováděn.

Klíčová slova: agresivita, agrese, metody práce s agresivitou, psychoterapeutické postupy, dětský domov

ABSTRACT

The theme of this diploma work are methods of work with children's aggression in children's home. The theoretical part intends on aggression and aggressiveness and what influence and make it. Then I describe methods and procedures how to manage the aggression. The last part of the theory is devoted to characterization of children's home and to the description of basic functions and meaning of children's home. The aim of this practical part is to find which methods are using by schoolmasters in children's home for reducing of aggression by children and what kind of experiences with aggression they have. The results of the practical part should be use as a feedback for schoolmasters, with who I made the questionnaire survey.

Keywords: aggression, the methods of work with aggression, psychologically – therapeutic procedures, children's home

Děkuji vedoucí Mgr. Janě Kitliňské, Ph.D. za odbornou pomoc, podnětné připomínky a čas, který mi během tvorby diplomové práce věnovala.

Také bych chtěla poděkovat všem vychovatelům, kteří mi poskytli rozhovor a umožnili vznik diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 AGRESE, AGRESIVITA	12
1.1 AGRESE A AGRESIVITA JAKO SOCIÁLNÍ FENOMÉN.....	13
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ AGRESI.....	14
1.3 AGRESIVNÍ PORUCHY CHOVÁNÍ.....	17
1.4 MOTIVACE AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ.....	18
1.5 DĚLENÍ AGRESÍ.....	19
1.5.1 Agrese fyzická x verbální.....	19
1.5.2 Agrese emocionální x frustrační x instrumentální.....	20
2 METODY PRÁCE S DĚTMI S AGRESIVNÍMI SKLONY	21
2.1 PSYCHOTERAPEUTICKÉ POSTUPY.....	24
3 ZVLÁDÁNÍ AGRESE	27
3.1 POMOC PŘI ZVLÁDÁNÍ VZTEKU, ZLOSTI A AGRESI.....	27
3.2 PREVENCE PROTI HNĚVU, ZLOSTI A AGRESI.....	28
4 DĚTSKÝ DOMOV	30
4.1 DD A PRÁVNÍ PŘEDPISY.....	30
4.2 VÝCHOVNÁ SKUPINA.....	31
4.3 OSOBNOST VYCHOVATELE.....	32
4.4 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PRÁCE V DD.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 DRUH VÝZKUMU	37
5.1 CÍL VÝZKUMU.....	37
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	37
5.2.1 Vysvětlení základních pojmů.....	38
5.3 METODA VÝZKUMU.....	38
5.4 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	39
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	39
5.6 PRŮBĚH A REALIZACE VÝZKUMU.....	39
6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	41
6.1 KATEGORIE: ZKUŠENOSTI S AGRESIVITOU.....	41
6.2 KATEGORIE: JAK NA AGRESIVITU?	44
6.3 KATEGORIE: A CO DÁL?	53
7 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	66
SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Agresivita je dnes velmi aktuální téma. Neustále se dnes v médiích objevují zprávy, že agresivita dětí a mladistvých narůstá. Přesto si jistě každý z nás vzpomene na situaci, v které se zachoval agresivně. Agresivita a agrese by neměla být brána jako něco, co vnímáme předem negativně a odsuzujeme to. V našem životě se vyskytují situace, v kterých se bez těchto složek nemůžeme obejít. Nebezpečná začíná být agresivita tehdy, když pomocí ní začínáme řešit své problémy a ohrožujeme své okolí. Proto jsem téma diplomové práce, zaměřila na metody, jak se dá agresivita zvládat a řešit. Co můžeme pro zmírnění agrese a agresivity v takových případech dělat, jakým způsobem se k ní stavět. S agresivitou dětí se setkáme v mnohých zařízeních, ve své práci se zabývám agresivitou dětí v dětských domovech.

Jedním z důvodů, proč jsem se zaměřila na dětské domovy, je souvislost se sociální pedagogikou. Sociální pedagogové mohou také působit jako vychovatelé v dětských domovech a myslím si, že se s agresivitou dětí se v takovém případě potkají. Dalším důvodem je, že dětský domov nahrazuje dítěti v jistém slova smyslu rodinu, a proto si myslím, že vychovatelé mají možnost se dětem individuálně věnovat, dlouhodobě s nimi pracovat a řešit s nimi jejich problémy, mnohem více než např. pedagogové ve školách, nebo sociální pracovníci. Myslím si, že vychovatelé mohou s dětmi navázat bližší kontakt a lépe je poznat. Mohou potom vhodnými metodami ovlivnit jejich agresivní chování a přimět je k tomu, aby se nad svým chováním zamysleli a uvědomili si, co očekávají od života.

Diplomová práce má dvě části teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. V těchto kapitolách se věnuji agresi a agresivitě, tomu, co ji může způsobit, ovlivnit, jaká motivace vede k agresi a základnímu rozdělení typů agrese. Druhá a třetí kapitola je jádrem teoretické části a zaměřuje se právě na to, jak se dá s agresivními dětmi pracovat. Popisuje metody a psychoterapeutické postupy, jak se dá agresivita řešit. V poslední kapitole se věnuji popisu dětských domovů, jejich základní úloze a funkci. Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který se vychovatelů ptá, na to jaké mají s agresivitou zkušenosti a jak s agresivními dětmi pracují. Cílem výzkumu je zjistit, jaké metody používají vychovatelé ke zmírnění agresivity u dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 AGRESE, AGRESIVITA

Agrese a agresivita jsou pojmy, které jsou často zaměňovány. Rozdíl mezi nimi je však patrný.

Agresivita je chápána jako vnitřní pohotovost organismu k agresii. V širším slova smyslu ji můžeme chápat jako mobilizaci sil k zápasu, nebo jako dispozici k agresivnímu chování jedince. Je důležité si uvědomit, že každý z nás má jistou míru agresivity v sobě. Bez ní by totiž nebylo možné se pohybovat v naší společnosti (Martínek, 2009). Agresivita je nám vrozená, míra intenzity je však u každého člověka různá. Záleží především na mechanismech sociálního učení (Jánský, 2004). Lidé, kteří mají míru agresivity vysokou, jsou často výbušní, urážliví, vztahovační a komunikace s nimi se může jevit jako obtížná. Lidé s nízkou mírou agresivity jsou lépe schopni kompromisu a dohody. Jsou považováni za komunikativní a společenské. Agresivitu bychom neměli chápat jako něco, co je předem vnímáno negativně. Díky agresivitě jsme totiž schopni najít si partnera, získat zaměstnání, chránit svou rodinu. Je to strategie, která nám od pradávna pomáhá přežít. Nebezpečná začne být ve chvíli, kdy ji přestaneme zvládat a začneme pomocí ní řešit své problémy (Čermák, Hřebíčková, Macek, 2003).

Agrese je charakterizována jako výpad nebo útok, který se projevuje násilím vůči jinému objektu (Martínek, 2009).

*„Agresí rozumíme destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) vůči jinému jedinci (předmětu)“*¹ (Spurný, 1996, str. 17).

Děti se tak mohou setkat s mnohými druhy agrese s bitím, vyhrožováním, urážením. Počítá se sem jak ponižující kritika ze strany pedagoga, tak časté výprasky i pornografie. Původ slova agrese pochází z latinského „aggređi“ - jít směrem k nebo z „ad gradi“ - jít proti. Pro agresora je použití síly typické (Bourcet, Gravillonová, 2006). Je nutné ji však považovat za biologickou součást našeho přirozeného chování (Jánský, 2004). S agresí a agresivitou jsou také spojovány emoce hněv, zlost a vztek.

Hněv, zlost a vztek jsou negativní emoce, které projevujeme, pokud negativně hodnotíme vzniklou situaci. Nebo nás negativně ovlivňují zkušenosti z minulosti. Hněv a vztek jsou pocity, které nás aktivizují a díky nim máme tendence bojovat o své uspokojení, nebo

alespoň potrestat viníky. To může být nebezpečné v situacích, kdy je toto chování zaměřeno vůči autoritě např. vychovateli nebo učiteli (Vágnerová, 2005).

1.1 Agrese a agresivita jako sociální fenomén

S agresivitou se ve školských a ústavních zařízeních setkáváme prakticky denně. Neustále vzrůstá počet dětí, které jsou agresivní. Agresivita se projevuje v různých obdobích vývoje jinak a souvisí s ní několik pojmů.

Agrese a emoce

Vztah emocí a agrese je spojován tím, že jsou výsledkem stejných komponent. Stejně jako emoce zahrnuje agrese a agresivita biologickou, psychologickou a kulturně sociálně složku. Agrese stejně jako emoce jsou reakcí na životní situaci.

Biologická složka emoce- tato část emoce má v sobě obsaženou fyziologickou autonomní aktivaci, kterou řídí hypotalamus a část limbického systému. Autonomní aktivace umožňuje rozlišování různých emocí (strach, radost, smutek, vztek), protože jejich aktivační vzorec je u každé emoce jiný.

Kognitivní hodnocení- má rozhodující význam pro kvalitu a subjektivní prožívání emocí. Myšlenky slouží k tomu, abychom analyzovali situaci, která vedla ke vzniku emoce. Tím zhodnotíme, zda došlo k pozitivní či negativní situaci. Dochází tak interpretaci, která rozhoduje o kvalitě prožitku.

Emoční reakce- může prožívanou emoci aktivovat nebo utlumit. Záleží při tom nejen na biologické dispozici jedince, ale i na jeho sociálních zkušenostech. „*Afektivní forma agrese, při které dochází k zaplavení negativními emocemi, hněvem, vztekem, nebo zlostí, s potlačenou racionální složkou, je prototypem emocionální reakce s vysokou aktivační úrovní*“ (Jánský, 2004, s. 64).

Agrese a kognitivní složky osobnosti

Čím více jsou děti vystavovány agresivnímu násilí, tím lépe si ho ukládají do paměti a vytváří tak kognitivní agresivní scénáře. Ty pak používají při řešení konfliktních situací. Dochází, tak k tomu, že agrese je brána jako cyklus, který se opakuje a potvrzuje.

Psychické funkce, které mohou ovlivňovat naši agresivitu, nazýváme jako *kognitivní proměnné*, do nichž řadíme především intelektové kompetence, fantazii a atribuce. Např.

ze studií vyplývá, že agresivní chování jedince souvisí se sledováním násilí a agresivity v televizi a také s tím, do jaké míry se jedinec ztotožňuje s agresivním chováním svého hrdiny.

Agrese a morálka

Morální usuzování a jeho vývoj probíhá u člověka v určitých etapách. Kohlberg a Piaget zpracovali stadia morálky na: předkonvenční, konvenční a postkonvenční úroveň. Agresivní chování se zpravidla vyskytuje v nižších úrovních morálního vývoje. Chování každého z nás je charakterizováno nejen sociálními normami, ale i hodnotami a normami, které mají seberegulační charakter. V určitých životních situacích dochází k tomu, že se vnitřní kontrola a seberegulace vytrácí. Dochází tak k amorálnímu chování. Teorie morální vyvážanosti vysvětluje rozpor mezi morálkou a agresivním chováním tím, že u člověka dochází k morálnímu ospravedlnění, což je snaha racionálně vysvětlit a ospravedlnit své chování (Jánský, 2004). Dětem, které se chovají agresivně, zpravidla chybí zhodnocení nemorálnosti jejich chování. Děje se tak ze dvou základních důvodů. V první řadě jde o obranu sebepojetí agresora, v hlubší úrovni je patrná sobecká a sebestředná orientace. Svůj obraz sama o sobě chrání agresor tím, že vytěsňuje realitu a popírají způsoby, jakými se chovají. Dochází tak k tomu, že sami sebe nevnímají negativně. Mohou svalovat vinu na ostatní: racionalizace, nebo přisuzují vlastní agresivní chování těm, na které útočili: projekce.

Hlubším důvodem je egocentričnost agresorů, která vede k tomu, že jsou mravní normy upravovány podle jejich aktuálních potřeb. Mantinely toho, co je mravní a co již ne bývají u agresorů velmi pružné. Proto jsou schopni si odůvodnit prakticky každé své chování. Někteří následně svého činu litují. Otázkou je zda proto, že soucítí s obětí, nebo kvůli tomu, že se nedokázali vyhnout trestu (Kolář, 1997).

1.2 Faktory ovlivňující agresi

Agresivní sklony se u každého člověka začínají vytvářet během prvních let na základě našich instinktů. Svým způsobem se jedná o naučené chování, které si budujeme díky vlastním zkušenostem. Podle nich pak hodnotíme, zda se nám agresivní chování vyplácí či nikoliv. Tak se postupně stává z dítěte agresivní člověk (Říčan, 1995). Vývoj dítěte má však fáze, které jsou typicky agresivní a přirozené. Jedná se např. o období prvního vzdoru nebo trucovitosti. Dítě se tak ztotožňuje s hranicemi sociálního prostředí. Vlastní vůli v

těchto obdobích ovlivňuje pohyb a to, jak fyzický, tak i duševní. Agresivně se pak mohou chovat ty děti, které mají nedostatek obou těchto pohybů. Můžeme sem zařadit např. nedostatek tělesného pohybu a námahy, nedostatek smysluplných činností, nedostačující mezilidská komunikace, přílišné sledování médií již od útlého věku dítěte (Poněšický, 2005).

V posledních několika letech vzrůstá agresivita u dětí, může zato několik faktorů, které tento jev ovlivňují:

potvrzování funkčnosti agrese- děti dosahují pomocí agresivního chování svých cílů. Mohou pomocí ní posilovat svou pozici ve třídě, potažmo v celé škole. Pokud učitelé a rodiče k takovéto chování pouze přihlíží, dochází k tomu, že ji agresor začne používat, čím dál častěji. Jedinci pak začnou ztrácet zábrany a jsou ochotni použít agresivity v každé situaci. V dospívání mají pak tyto děti sklony k násilnému patologickému chování.

nečitelnost ve výchově- vychovatelé i rodiče ve své výchově měli dbát na to, aby dětem bylo jasné, co si smí dovolit a co ne. Pro děti je důležité znát hranice. Jistota rodiče, podporuje jistotu dítěte. Tresty by neměly být ovlivněny tím, jakou má rodič náladu. Nejistota z toho, jak budu dnes potrestán, vyvolává v dětech napětí a agresi. Této „nečitelnosti“ se dopouštějí nejen rodiče, ale také učitelé a vychovatelé.

výrazný nesoulad v hranicích školy a rodiny- pravidla, která se dodržují ve škole, jsou dána školním řádem. V dětském domově mají děti stanoven svůj denní řád. Pravidla rodiny jsou taktéž dodržována určitými hranicemi. Pokud jsou hranice rodiny a školní řád ve velkém nesouladu, mohou pro dítě nastat dva extrémní pohledy na věc. Pokud jsou hranice rodiny extrémně široké, nebo nejsou vůbec žádné, může mít dítě problém s tím, že se nedokáže jasně vymezeným pravidlům školního řádu přizpůsobit. Druhým protipólem je, že hranice v rodině jsou příliš tvrdé a pevně dané. Hranice, které určuje škola, jsou pro ně až příliš volné a široké. Děti si s nimi neumí poradit. Z takových jedinců se často stávají tzv. „kultivovaní agresori“ (Martínek, 2009, s. 71). V hodinách se chovají velmi slušně, poslouchají a jsou učitelům vždy k ruce. O přestávkách ventilují své rozpoložení agresivitou, kterou si vybíjí na vybraných spolužácích. Jejich nebezpečnost spočívá i v tom, že jsou většinou přesvědčiví a mají kolem sebe spolužáky, kteří jim pomáhají. Protože dětem je doma dovoleno velmi málo věcí, školu berou jako místo, kde je mohou zažít. S těmito problémy souvisí i ideově neutrální výchova, která vede k tomu, že se vytváří hodnotové vakuum. Ústředním pojmem této výchovy je svoboda, která poskytuje jedinci

maximální prostor pro jeho jednání. Často se zapomíná, že i svoboda má být ohraničena jasnými pravidly. A nejde v rámci ní jen o to, abychom si mohli dělat kdykoliv a cokoliv, ale také bychom měli přijmout odpovědnost za své chování. Proto by vyvážená výchova měla být charakterizována tím, že vedle svobody jsou také jisté hranice, které se nemají překračovat. A nejsou zároveň vnímány jako porušování vlastních práv (Jánský, 2004). Určovat dítěti v rámci výchovy hranice, není jednoduchá věc. Učitelé, vychovatelé i rodiče by si měli uvědomit, že nemusí být v tomto směru dokonalí, že mohou dělat i chyby, prostřednictvím kterých se mohou dále učit (Rogge, 1996).

agrese a vliv party- vliv party je zejména v období dospívání na dítě značný. S agresivitou a násilím jsou přímo spojeny některé skupiny např. skupiny s prvky nacistické či rasistické ideologie. V tomto ohledu mají vliv především skupiny neformální a velkou roli hraje také chování vůdce skupiny. Pokud je agresivita ve skupině přijímána jako norma jedinec se s ní lehce ztotožní. Parta poskytuje pocit bezpečí a anonymity, jedinci v ní podléhají davovému chování. Skupiny, v kterých se vyskytuje agresivní chování, mají na prvních místech hodnotového řebříčku: tvrdost k sobě i ostatním, schopnost bojovat, připravenost k fyzickému násilí, pohrdání lidským životem, úsilí o samostatnost a svobodu, vyhledávání vzrušení a rozptýlení, tendence, které naznačují, že člověk nemůže svůj život změnit, pouze se díky agresi dokáže prosadit.

mediální násilí- média mají na nás všechny velký vliv, tím pádem i na děti a mladistvé. Přitom agresí a agresivitou se to v televizi jen hemží. Zejména malé děti nedokážou rozlišit, co je skutečnost, a co je fikce. Agrese je zahrnuta prakticky ve všech pohádkách a filmech od Toma a Jerryho až po akční americké filmy. Přitom právě na chování Toma a Jerryho se velmi těžko rozlišuje, kdo je hodný a kdo zlý. Tak získává dítě pocit, že agrese je přirozeným způsobem chování a druhému se nic nestane. Nejhůře v této kategorii však na děti působí již zmíněné akční filmy. Scény se zde rychle střídají a malým dětem splývají. Na rozdíl od nás dospělých nejsou schopné pojmout celý děj a nejsou schopné rozlišit, kdo používá agresivitu pro dobro a zlo. Nejvíce si z těchto filmů pamatují děti scény, které jsou emočně zbarvené. To jsou ty, v kterých se nejčastěji objevuje křik, násilí a krev. Čím častěji děti tyto filmy vidí, tím více si ukládají chování svých hrdinů do paměti (Martínek, 2009). Stejný úhel pohledu na věc má i Jánský, který se domnívá, že dětem se do paměti ukládají agresivní scénáře chování, jak již bylo zmíněno výše v odstavci agrese a kognitivní složky osobnosti. V některých případech může být intenzita prožitku

sledovaného násilí velmi vysoká. Může dojít, až k psychické závislosti, která se podobá té hráčské. Toto fantazijní prožívání násilí vysvětluje několik teorií. Nejznámější z nich jsou teorie identifikace a katarze.

Teorie identifikace- je spojována se sociálním učením a s principy, jakými si dítě volí své vzory. Identifikace je chápána jako vyšší forma napodobování chování člověka. Jedinec napodobuje nejen chování, ale i životní styl a hodnotovou orientaci svého vzoru. V dnešních filmech je však násilí používáno spíše samoúčelně, neslouží jako funkční prostředek odlišení dobra od zla. Děti se tak mohou snadno s těmito filmy negativně identifikovat. Nejkritičtější jsou děti televizním násilím ohroženy ve věku od 6 do 11 let, kdy přechází od sledování pohádek k akčním a hororovým filmům. Operační myšlení začíná zpracovávat získané informace logicky, poznávací schopnosti jsou již na takové úrovni, která umožňuje sledovat dějovou linii a přitom si tvořit soudy a úsudky o jednání daných postav. Přesto však nejsou děti ještě schopny vžít se hlouběji do příběhu, protože citové prožitky se odvíjí pouze od jejich vlastních, a ty jsou v tomto období ještě omezené.

Teorie katarze- se zakládá na tom, že k odstranění a zbavení se emoce, dochází při jejím intenzivním prožití. Z pedagogického hlediska se tedy můžeme ptát, zda má násilí katarzní účinek, nebo utváří násilné chování. Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Záleží na jedinci a jeho predispozicích. Ze studií však vyplývá že, čím delší dobu jsou děti vystavovány násilí v televizi, tím ochotnější jsou, chovat se agresivně. Přitom děvčata mají v tomto ohledu menší tendenci napodobovat agresivní chování než chlapci (Jánský, 2004).

1.3 Agresivní poruchy chování

V rámci sociálních norem je agresivní chování spojováno s omezováním práv jiných osob. Interpretuje se jako nepřiměřený prostředek k uspokojení jakékoliv potřeby. Lidé tak dosahují nevhodným způsobem svého cíle.

Agresivní chování posiluje několik faktorů:

vrozené dispozice- buď k asertivnímu či agresivnímu způsobu chování. Tyto vlohy má každý jiné a ve společnosti jsou rozděleny podle Gaussovy křivky.

pohlaví- větší sklony k agresivitě mají chlapci, ovlivňuje to mužský hormon testosteron. Zpravidla bývají rodiče, učitelé i vychovatelé k agresivnímu chování chlapců mnohem tolerantnější (Vágnerová, 2005). Přesto v poslední době agresivita dívek stoupá, a to

především ta slovní. Agresivita dívek je znepokojivá také z toho důvodu, že agresivitu chlapců neutlumuje, ale spíše provokuje (Antier, 2004).

učení- v rámci rodiny. Patrný je i vliv při napodobování agresivních vrstevníků. Ochota chovat se stejně agresivně jako vrstevníci vrcholí ve 14-15 letech. Pokud se agresivní tendence u dětí neobjeví do 11 let, mají tyto projevy pouze přechodný charakter (Kaukiainen, 1996, podle Vágnerová, 2005).

aktuální situace- lidé mohou být agresivnější pod vlivem frustrace či stresu.

Pro vychovatele a učitele je důležité posuzovat také to, jak jsou dané projevy agresivity závažné a také pravděpodobnost s jakou se toto chování bude opakovat, jakou má prognózu. V úvahu se bere především:

četnost projevů agresivního chování a s tím související míra újmy, která z tohoto chování vyplývá. Hůře se ovlivňují ty projevy, které trvají déle a jsou necitlivé k důsledkům.

záměrnost násilného chování -rozpoznat zda se jedná o nevhodný prostředek, jak dosáhnout cíle nebo zda jde o uspokojení vlastní moci, či o radost z utrpení oběti bývá často velmi složité. Např. šikana může zahrnovat oba tyto motivy. Proto by tomu vychovatelé i učitelé měli věnovat pozornost.

sociální kontext- především v období puberty je typické skupinové násilí, kterému se snadněji v rámci part podléhá. Není však tak závažným činem jako násilné chování, které se neustále opakuje pouze u jednotlivce. V rámci skupiny se provinění dělí (Vágnerová, 2005).

1.4 Motivace agresivního chování

Proto, abychom lépe porozuměli projevům agresivního chování, musíme vzít v úvahu i to, jaká pro něj byla motivace:

agrese užitá v obraně- je poměrně běžným a tolerovaným způsobem, jak se bránit člověku, který na vás útočí. Používáme jej v situaci, když nás někdo provokuje nebo nám nadává. Impulzy pro toto chování jsou různé, někdy máme strach ze ztráty, nebo vztek a zlost nad útočnickovou nehorázností. Pozornost musíme věnovat zejména tomu, pokud pocit ohrožení neodpovídá skutečnosti. Ventilujeme svou agresi vůči těm, s kterými se neztotožňujeme. Takto neodůvodněné chování se objevuje především v období adolescence.

nespokojenost a závist- je také často motivací k tomu, abychom ventilovali svou agresi. Utočíme většinou na ty, kteří se z našeho hlediska, podle nás, mají lépe než my. Např. neúspěšný žák se pomstí lepšímu tím, že ničí jeho věci, fyzicky ho napadá nebo se ho snaží nějak ponížit. Často slouží tyto projevy agrese k tomu, abychom se zbavili pocitu nedostatečnosti, nebo naopak posilujeme svou sebeúctu (Vágnerová, 2005).

způsob vyžití- použití násilí dodává agresorovi adrenalin a uspokojuje ho (Čírtková, 1998).

1.5 Dělení agresí

Existuje několik dělení agresí. Pro školská prostředí je vhodná následující kategorizace. A to je dělení na fyzickou a verbální. Dále pak můžeme rozlišit agresi emocionální, frustrační a instrumentální (Martínek, 2009).

1.5.1 Agrese fyzická x verbální

Fyzická přímá- je často spojována již se šikanou. Může jít např. o fackování, kopání, mlácení nebo bodání různými předměty: noži, hřebíky atd. (Kolář, 1997). Agresor využívá své fyzické síly. Tento druh agrese můžeme označit za aktivní. Za pasivní postoj se v této skupině agrese považuje, pokud někomu bráníme v dosažení jeho cílů. Jde např. o ničení pomůcek, výrobků nebo hotové práce oběti.

Fyzická nepřímá- zpravidla se jedná o najmutí jiného dítěte k ublížení oběti. Agresor pouze přihlíží, sám se na páchání agrese nepodílí. Ale může jít i odmítnutí pomoci slabšímu nebo postiženému spolužákovi, či neuvolnění místa na sezení (Martínek, 2009).

Verbální přímá- nadávky, urážení, vyhrožování násilím, smrtí (Kolář, 1997). Děti často nepovažují tento způsob vystupování za agresivní. Naopak ten, kdo často nadává se může stát středem pozornosti, „hvězdou“ skupiny. Dnes se toto chování stalo prakticky normou, pedagogové a vychovatelé by k němu neměly tak přistupovat.

Verbální nepřímá- jde o rozšiřování pomluv o druhém, jeho oblečení, chování, účesu aj. A také sem řadíme posměch, kdy ostatní čekají pouze, až dotyčný udělá chybu. Do této kategorie spadá i to, pokud se nezastaneme člověka, kterému je takto záměrně ubližováno. Ve školských prostředích je tento druh agrese poměrně častý. Zejména v těch skupinách, kde je agresor oblíbeným v kolektivu (Martínek, 2009).

1.5.2 Agrese emocionální x frustrační x instrumentální

Emocionální agrese- je doprovázena silným emočním nábojem. Vzniká při hromadění negativních prožitků, může jít např. o dlouhotrvající hádky s vychovateli, rodiči, učiteli. Propuká, když dojde ve stresové situaci k navození negativních pocitů. Tento druh agrese není dopředu promyšlen, člověk nemyslí na důsledky svého chování. Většinou není schopen ovládnout situaci svým rozumem. Dochází k hromadnému vyplavení adrenalinu do krve, zrychluje se dech, člověk zuří, křičí a zatíná pěsti. První pomocí v takové situaci je na agresi nereagovat, každá reakce je chápána spíše jako pomyslné přilévání do ohně. Člověka je vhodné v takové situaci nechat vybouřit na bezpečném místě, tak aby neublížil sobě ani druhému. V těchto případech netrestáme jedince ihned, ale necháme ho vychladnout, aby byl schopen pochopit, za co byl potrestán. Pokud nedocílíme toho, že jedinec nepochopí, za co je trestán a tato situace se opakuje častěji, může dojít k tomu, že se sám začne cítit jako špatný a neúspěšný.

Frustrační agrese- původ agrese je často s frustrací spojován. Mluvíme o ní, pokud nám brání dosáhnout vytyčeného cíle. To v nás vyvolává emoci hněvu. Frustrace může být způsobena např. rodiči, vychovateli, kteří neustále dávají dítěti najevo, že jsou nespokojeni s jeho prací. Na druhé straně i těmi, kteří dítěti zametají cestu, a nenechají je o ničem rozhodovat. Každá životní situace, pak může v dítěti vyvolat pocit frustraci. Neschopnost řešit tyto situace, vyvolávají v dětech agresi.

Instrumentální agrese- žádoucí, je taková, která je dopředu promyšlená. Jedinec má jasný cíl a chladnou hlavu. Ve školním prostředí je typickým příkladem šikana. Agresor má prakticky vždy promyšlený scénář šikanování. Druhým typem agrese instrumentální je nutná. Ta se v lidech projevuje, pokud se snaží bránit agresi žádoucí. Ve školním prostředí může být zrádná a nebezpečná v tom, že nepoznáme, kdo s agresí začal. Kdo jako první zaútočil a kdo se pouze bránil. Děti mohou být pak neprávem odsuzovány, zejména v případech, kdy se zbytek kolektivu postaví na stranu útočícího agresora (Martínek, 2009).

2 METODY PRÁCE S DĚTMI S AGRESIVNÍMI SKLONY

Těžištěm práce s agresory je odstraňování agresivních sklonů a projevů. Docílit tohoto odstranění se dá několika možnými způsoby. Jde zejména o ty metody, které napomáhají agresorům posilovat jejich sebevědomí. Hojně se také využívá metod, při kterých se používá práce s materiálem např. hlína, dřevo. Děti se tak zaměstnají činností, která jim může připadat smysluplná. Je jim umožněno v této činnosti vynikat a připadat si tak výjimeční. Agresorům také napomáhá, pokud je začneme učit sociálním dovednostem. Tyto dovednosti vedou k dosažení uspokojení. Práce tohoto druhu je však velmi zdlouhavá a vyžaduje trpělivost, proto bychom měli mít na paměti, že každá pozitivní změna je hodnotná pro dítě, i pro společnost. Dále bychom měli hojně používat pochvaly. Zejména v takových situacích, kdy dítě dokázalo zvládnout svou impulzivitu a výbušnost (Říčan, 1995). Dětem také pomáhá, pokud k nim vychovatelé a učitelé mají pozitivní přístup. V rámci něhož dávají najevo, že chování dítěte rozumí a že jsou tu od toho, aby mu pomohli. Tento přístup umožňuje žákovi podívat se na sebe v jiném světle a opět nabýt pocit sebejistoty (Auger, Boucharlat, 2005).

Několik základních metod, jak můžeme agresivitu dětí mírnit a jak s agresivními dětmi pracovat popisuje také Bendl:

Budování osobní perspektivy agresorů- založeno především na budování sebevědomí a sebedůvěry dětí. Především se snažíme diskutovat s dětmi o jejich budoucnosti a představách, aby si ujasnily, co v životě chtějí a kvůli čemu stojí za to chovat se slušně. Tyto jasné představy o budoucnosti umožňují dítěti nalézt pevný bod, ke kterému se snaží směřovat. Pokud mají cíl, vzrůstá sebevědomí a sebedůvěra sebe v sama.

Odplavování stresu a agresivity- pomocí relaxačních technik, které slouží ke snížení napětí a odbourávání stresu. Dětem mohou být zařazeny do výuky během tělesné či dramatické výchovy. Díky tomu, že si děti uvědomují rozdílnost mezi klidem a výbušností, jsou pak schopny lépe ovládat své pocity ve stresových situacích. Na některých školách už dnes fungují tzv. prostory pro legální praní žáků, kde se mohou žáci beztrestně prát. Naučí se zde, jak se bránit a přitom soupeři neublížit. Mohou ventilovat svou přebytečnou energii a zlost. Další metoda, která napomáhá je tzv. nabídka vzrůša, slouží zejména k tomu, aby se negativní energie dětí využila pozitivním způsobem. Vzrušení a napětí můžeme dětem nabídnout v podobě volnočasových aktivit, jako jsou adrenalinové sporty nebo náročné

výpravy a pochody. Tyto akce dokážou také velmi dobře stmelit kolektiv a navázat partnerský vztah s vychovateli a učiteli. V náročných situacích se stírá rozdíl mezi vychovateli a dětmi. Často dochází k tomu, že oba týmy spolu musí spolupracovat a domluvit se (Bendl, 2003). O pobytech v přírodě pro rizikovou mládež v ústavech se zmiňuje i Matoušek. Těmito pochody a výlety je dětem zpříjemňován každodenní pobyt a poskytuje potřebnou změnu a vybití energie. I to je jeden z důvodů proč děti na školách a v ústavech vyjíždí na školy v přírodě, vodácké nebo horolezecké kurzy. V zahraničí jsou známé tzv. Survival trips (přeživací pochody), které se používají jako alternativní metoda v péči o rizikovou mládež. Spočívá v tom, že několik instruktorů si vezme na starosti děti do přírody s minimálními zásobami jídla a vody. Kde nefunguje internet, televize ani bary. Děti jsou nuceny orientovat se na spolupráci mezi sebou, aby přežili. Také se snaží využívat přírodních zdrojů. Tyto akce mohou trvat týden až měsíc. Poté následuje návrat do reálného života a charaktery dětí se mohou vrátit zpět do původního stavu. Proto by tyto pochody neměly být jedinou metodou, jak s agresory pracovat (Matoušek, 1995).

Pěstování empatie- založeno na vcítění se do role oběti. Útočník má vědět, co oběť prožívá, např. že v noci nespí, bojí se chodit do školy. Některými agresory může tento fakt otrást. Tento přístup je založen na tom, že agresor má vědět, co oběť prožívá. Agresoři si často nedokáží představit, co způsobují svým obětem, chybí jim empatie. Neschopnost vcítit se do druhého na příkladu se zvířaty. Agresoři si podle něj nejsou schopni představit, že i zvířata cítí bolest. Stejně tak potom nevnímají situace, když ubližují svým spolužákům nadávkami nebo posměšky (Bláha, 1968, podle Bendl, 2003).

Behaviorální přístup- někteří odborníci doporučují pracovat s agresory tak, aby si stanovily cíle v oblasti chování (Parry-Carrington, 1997, podle Bendl, 2003). Vychovatelé a učitelé mají vést k tomu, aby děti samy stanovily, jaké odměny a tresty budou vyplývat z dodržení nebo nedodržení těchto cílů. Tradiční behaviorální metody se ukazují jako účinné. Potrestání vede k potlačení negativní reakce, ale může v sobě skrývat také řadu nebezpečí. Nevýhoda trestu spočívá v tom, že nemůžeme jako u odměny, předvídat jeho výsledek. Odměna zpravidla vede k tomu, aby se dítě chovalo dále žádoucím způsobem. Trest říká, toto chování již neopakuj, ale nenabízí žádnou alternativu, jak se zachovat příště (Bendl, 2011). Velké procento dětí využívá svou sílu k tomu, aby se dokázalo prosadit v kolektivu a potvrdilo si tak svou pozici ve skupině. Většinou se tak děje u chlapců. Proto je vhodné ukázat dětem i jiné způsoby toho, jak se dá ve skupině prosadit. Když dojde ke změně

chování u agresorů, je dobré tuto změnu zaregistrovat a pochválit ji. Pochvala patří k nejtypičtější odměně, jakou může pedagog nebo vychovatel udělit. Aby pochvala splnila svůj účel, musí splňovat určitá kritéria. Měla by být adekvátní k činu, měla by následovat hned po něm, aby se neztrácela souvislost a postupně je také vhodné intenzitu pochval snižovat (Čapek, 2008). V poslední době se na školách zavádí ve spolupráci se školními metodiky prevence a školními psychology alternativní tresty. Ty jsou na rozdíl od klasických trestů- poznámka, důtka, snížená známka z chování, spojeny s tím, že se žák musí k přestupku, který spáchal přiznat. Musí být vidět, že si uvědomuje, že udělal chybu. Používají se v situacích, kdy jsou děti přistihnuty, že malují po lavicích či zdech školy, nebo jinak ničí školní majetek. Škodu musí uhradit nebo samy napravit. Např. v případě záškoláctví může žák vypracovat referát na téma, na které právě chyběl nebo si chybějící hodiny nahradit ve výuce v jiné, paralelní třídě. Tyto alternativní tresty by však měli mít svá jasná pravidla. Děti musí vědět, že se jich dá použít pouze u menších přestupků a pouze několikrát během školní docházky. Např. se stanoví, že alternativní trest nesmí být udělen vícekrát než 2-3x. Funkcí těchto trestů je, aby si žáci uvědomili, že jsou za své chování odpovědní (Bendl, 2003).

Získání agresorů na svou stranu- nekázeň a problémové chování nebývá problémem celé třídy či skupiny. Zpravidla s tím má problém pouze několik jedinců, kteří jsou schopni strhnout na svou stranu zbytek kolektivu. Úlohou vychovatele je najít tyto jedince a pokusit se je obrátit na svou stranu. Dá se toho dosáhnout několika cestami. Např. nabídnout odpovědný a nelehký úkol nebo nějakou funkci jako ochrana slabších ve třídě. Sám Bendl uvádí, že se mu osvědčilo trávit s problémovými dětmi volný čas po škole. Sportem, povídáním nebo opravou poničených skříněk.

Metoda usmíření agresora a oběti- jde zejména o změnu vztahů mezi agresorem a obětí. Společně se hledá, jak napravit špatné vzájemné vztahy. Není možné používat ji automaticky. Obě strany s tím musí souhlasit, agresor musí dát najevo, že chce své chování změnit. Do nápravy je vhodné zapojit i zbytek skupiny.

Změna prostředí aneb převedení agresora do jiné třídy- pokud vztah agresora a oběti nelze napravit je jednou z metod, jak problém vyřešit, oddělit je. Na některých školách se tyto problémy řeší tak, že se jeden z nich přeřadí do jiné třídy, nebo školy. To však předpokládá, že dobře známe kolektivy, do kterých je začleňujeme. Aby nedocházelo k tomu, že se bude situace opakovat. V USA je jako jeden z prostředků používáno vyloučení

suspension, jedná se o vyloučení ze školy na dočasné období. Vychází se z toho, že vzdělání je investicí do budoucnosti každého z nás, tím pádem je dítě do budoucna tímto vyloučením hendikepováno. Druhým bodem je, že se rodiče musí o dítě po dobu, kdy nesmí do školy postarat. Zajistit dítěti hlídání. Takto se snaží apelovat škola na rodiče, aby se svému dítěti věnovali a naučili ho správnému chování. Tento prostředek, jak dítě potrestat je dodnes v USA sporný. Mnozí se domnívají, že pro dítě je spíše privilegiem než trestem, když nemusí určitý čas chodit do školy (Bendl, 2003). Toto vyloučení má tři základní typy: vyloučení na konkrétní dobu- žák je ze školy vyloučen na určité, krátkodobé období, obvykle 1-5 dní. Trvalé vyloučení- žák je vyloučen ze školy natrvalo. O vzdělávání žáka se v takovém případě stará místní školský úřad. Skryté vyloučení- typickým příkladem skrytého vyloučení, může být doporučení od školy rodičům, aby pro své dítě našly jinou školu, pokud se tak nestane, škola žáka vyloučí (Kyriacou, 2005).

2.1 Psychoterapeutické postupy

Další možností, jak ovlivnit rizikové chování (kam spadá i agresivita) mladistvých, je volba terapeutických postupů. V mnoha zařízeních se tábory pracovníků nejsou schopny dohodnout, zda je pro děti lepší, již zmíněná psychoterapie, nebo jsou pro ně lepší dobře zvoleny metody práce, zájmové činnosti, vzdělávání (Matoušek, 2003). Podle mého názoru je pro děti vhodnější volba již zmíněných metod práce, protože psychoterapie je vždy pouze na určité období. Pojdme si přesto některé z psychoterapeutických přístupů, představit:

Dynamická individuální psychoterapie- se jen zřídka používá jako samostatný přístup, který má ovlivnit chování mládeže. Často bývá doplňována jinými režimovými postupy. Je založena na vzájemném vztahu psychoterapeuta a klienta. Psychoterapeut má za úkol odhalit rizikové stránky chování jedince. S těmito stránkami pracovat a akceptovat je, ne však schvalovat rizikové chování klienta. Pokud mladiství jedná agresivně nebo jinak rizikově zpravidla si své chování uvědomuje a dostává se tak do kontaktu s vlastní destruktivitou. Freud destruktivitu nazývá jako pud smrti, Jung ji přirovnává k temné stránce osobnosti. Úskalím této psychoterapie je fakt, že se jedná o velmi zdoluhavý proces, který je navíc veden pouze formou dialogu mezi zúčastněnými stranami. Děti jej dlouho nevydrží a jsou pro něj málo motivováni. Proto se psychoterapeuti opírají o arteterapeutické techniky nebo o rozbory příběhů, které se objevují v pohádkách.

Přínosným se v rámci této terapie stává vztah, kdy se děti setkávají s dospělou osobou, která se chová autentickým, chápavým a přijímajícím způsobem.

Behaviorální psychoterapie- riziková mládež často postrádá společenské kompetence, které umožňují člověku uplatňovat se ve společnosti bez závažných konfliktů a střetů se zákonem. Proto je částí této terapie učení sociálním dovednostem, které za vhodné považuje i Říčan. V USA se na druhý stupeň základních škol zařazují tzv. kurzy životních dovedností, v nichž se děti učí zdravému životnímu stylu, zacházení s penězi, alkoholem, drogami a prevenci. Nejde sice o psychoterapii v pravém slova smyslu, ale pokud se vyučující opírají o rozbor skutečných událostí nebo hraní rolí, mají k psychoterapii velmi blízko. V českých školách na tomto principu pracují mnozí výchovní poradci nebo školní metodikové prevence. Jejichž cílem je vyhledávat děti, které jsou ohroženy rizikovým chováním a toto chování u nich eliminovat. Jedním ze způsobů, jak posílit vnitřní kontrolu nad svým chováním, je i nácvik procesu rozhodování, který má několik fází:

- definování problému,
- zvážení činitelů, jež mají na plánované rozhodnutí vliv,
- zvážení rozhodovacích alternativ,
- rozhodnutí a vypracování plánu postupu, který z něj vyplývá,
- realizace plánované akce,
- zhodnocení efektu (Matoušek, 2003, s. 236).

V řadě výchovných ústavů a institucí se dodnes také používá bodový systém, který je klasickým způsobem podmiňování. Za kladné chování jsou klientům udělovány kladné body, za záporné chování body záporné. Regulovat chování klientů se tímto způsobem jistě dá, ale velkým problémem je v tomto případě zvnitřnění norem, zejména pokud se klienti nemohou na vytváření pravidel samy podílet. Cílem dětských domovů totiž není adaptovat děti na uměle vytvořené ústavní prostředí, ale na schopnost sebeřízení a samostatného rozhodování.

Realitní terapie- je jako jediná z jmenovaných je vytvořena k ovlivňování chování u rizikové mládeže. Jejím autorem je Glasser, jeho následovníci ji začali používat u mladých provinilců v nápravných zařízeních. Podle něj je základním problémem všech psychických obtíží to, že klienti nedokážou uspokojit své potřeby. Terapie je úspěšná, když u klienta

dojde k uspokojení potřeb v rámci reality, která se nachází okolo něj. Podle autora lidé uspokojují své potřeby zejména na základě kontaktu s ostatními lidmi. Pro každého z nás je důležité mít alespoň jednu osobu, které záleží na nás a nám na ní. Pro děti z dětských domovů se tímto člověkem mohou stát právě vychovatelé. Takového člověka nazývá Glasser klíčovou osobou. Mezi všemi potřebami existují dvě základní: potřeba být milován a milovat, potřeba mít hodnotu pro sebe i jiné (Matoušek, 2003, s. 238). V terapii se pak učíte navazovat vztah s takovou osobou. Zpočátku je jí terapeut, pak se jí stává někdo jiný. Dalším bodem realitní terapie je vést klienta k odpovědnosti za své chování. Naučit se uspokojovat své potřeby takovým způsobem, aby neomezovaly práva jiných. Přitom terapeuti nesmí podlehnout iluzi, že se klienti chovají nezodpovědně, protože jsou nešťastní. Další významnou odlišností této terapie je skutečnost, že se nezabývá minulostí, ale tím, co se děje teď. Klientovými současnými zájmy, obavami a hodnotami. Především na rozlišování klientova dobra a zla. Terapie vede k tomu, aby si kl. rozšiřoval oblasti života, v kterých se chová zodpovědně.

Systematický přístup- terapeuti, kteří se zabývají tímto přístupem, vkládají do vztahu s klientem celou svou osobnost a všechny aspekty osobnosti. Terapeutická pomoc se v tomto přístupu chápe jako pomoc člověku v různých sociálních systémech. To znamená, že pracuje s nejširším okolím člověka, které se týká jeho problému. Snaží se najít klíč k problému pomocí rodiny, školy a přátel klienta. V případě dětí z DD se zapojují vychovatelé a ostatní výchovné skupiny v DD. V rámci terapie se vytváří terapeutická smlouva, která obsahuje terapeutický cíl. Většinou se jedná kompromis mezi přáním klienta a rodinou nebo výchovnou institucí, která se o klienta stará (Matoušek, 2003).

3 ZVLÁDÁNÍ AGRESE

Řešení a zvládání agrese se odvíjí od toho, jaký typ agrese se u člověka projeví. S řešením agresivity bývá nejvíce spojován trest. Ať už ve škole nebo v rodině jsou tresty zpravidla jasně definovány (Martínek, 2009). Trest však může být jako výchovné opatření velmi problematický. Někdy může agresi snižovat, jindy naopak posilovat. Účinnost trestu závisí na úrovni hněvu agresora. Např. u emocionálního typu agrese není schopen jedince vnímat nebezpečí trestu, u instrumentální agrese je významným faktorem zisk, který může podle velikosti, hrozbu trestu oslabit. Dalším významným faktorem je velikost trestu. Z výzkumů vyplývá, že čím vyšší je trest, tím více od agrese odrazuje. Zároveň však musí platit pravděpodobnost toho, že člověk bude potrestán. Pokud je hrozba trestu vysoká, ale pravděpodobnost potrestání malá, je účinek trestu velmi nízký (Jánský, 2004).

3.1 Pomoc při zvládání vzteku, zlosti a agresi

Nejčastěji se potkáme s výbuchy zlosti a vzteku v náročných a krizových životních situacích. Psychologové McKay a Rogers, kteří se zaměřují na pomoc lidem v těchto situacích, uvádějí, že je vhodné chápat tyto výbuchy jako proces, který má své určité fáze (Křivohlavý, 2004):

1. Neopustit toho, kdo se zlobí- člověka, který projeví své pocity hněvu a zlosti, bychom neměli nechávat samotného, neměli bychom odcházet.
2. Odstranit vše, co by se dalo použít k násilnému napadení a fyzickému poškození osoby- lidé mají tendenci chovat se v těchto situacích agresivněji než jindy, proto je vhodné odstranit předměty, které by nám mohly ublížit z dosahu. Chráníme tak sebe i toho, kdo na nás útočí.
3. Mnoho nemluvit, více naslouchat- rozzuření lidé potřebují ventilovat své napětí a někomu se vypovídat. Často stačí, pokud takovému člověku budeme naslouchat a necháme ho vymluvit se. V této fázi se nedoporučuje hledat řešení nebo něco vyčítat.
4. Fakta, fakta, fakta- pasivní naslouchání však není vhodným nástrojem, jak člověku v této situaci pomoci. Hovor bychom měli nasměrovat tak, aby z něj vyplývalo, co se skutečně stalo. Agresor by si měl uvědomit, jak se zachoval a oddělit fakta od domněnek a falešných představ.

5. Reflexe událostí- úkolem této fáze je přimět člověka k tomu, aby si uvědomil, co v dané situaci cítil, co ho naštvalo. Následně by si měl uvědomit, co si v této situaci myslel a co se podle něj stalo. Reflexe by měla vést i k tomu, aby se aktér přiměl přemýšlet nad tím, co bude následovat, jak se dále zachová. Tato svá rozhodnutí by měl v dalších fázích splnit.
6. Uklidňovat- při rozzlobení stoupá u člověka emocionální hladina. Aby klesla je potřeba člověka nejprve uklidnit. K tomu slouží různé relaxační techniky-např. zklidněné dýchání, hlubší a pomalejší hlas, haptický kontakt -kontakt „ kůže s kůží“.
7. Domýšlení důsledků- srovnání toho, co si člověk myslí, s tím co chce udělat. Konfrontovat jeho myšlenky s jeho činy a upozornit ho, jaké jeho jednání může mít následky.
8. Perspektiva-hovoříme s člověkem o tom, zda bude následovat odpuštění, omluva či odplata. Neměla by následovat hádka, ale dialog.
9. Zhodnocení- doporučuje se také zhodnotit situaci po určitém čase, s odstupem času se k ní vrátit. Podle některých psychologů je tak možné zbavit krizovou situaci negativních emocí.
10. Odstraňování posttraumatické stresové vzpomínky- pouze u velmi těžkých traumatických událostí jako znásilnění, zabití, těžké ublížení na zdraví. PSST je potřeba léčit ve spolupráci s odborníkem (Křivohlavý, 2004).

3.2 Prevence proti hněvu, zlosti a agresi

Těžké formy nedorozumění, které vedou k výbuchům zlosti a agrese nejsou tak časté. Ale v životě člověka se objevují situace, při kterých k nim dochází. Může jít o slovní napadení, nebo o uhození, tlučení, zbití, znásilnění. Výbuchy vzteku nejsou patrné jen u dospělých, čím dál častěji se objevují také u dětí. Často tím opakují chování, které viděly u rodičů, ať už u matky nebo u otce. Agrese se může projevit doma, ve sportu, v práci. Jak tedy bojovat s vlastním hněvem a zlostí? Podle Neil C. Warrena existuje pět principů „prevence negativních způsobů hněvu a zlosti“ (Křivohlavý, 2004, s.82).

1. Postoj bezpodmínečné úcty a lásky k druhému člověku

Pokud si člověka, s kterým máme konflikt, nevážíme a nemáme ho rádi, je naděje na to, že společně vyřešíme konflikt malá. Při řešení zpravidla nefunguje ani systém výměny něco za něco. Proto bychom měli mít na paměti, že každý člověk má svou úctu. Navzájem bychom se měli dokázat vyslechnout. V praxi bychom se měli pokusit vidět na člověku i jeho pozitivní stránky a projevy. Přesto se však ukazuje, že „*úctu k druhým lidem mají jen ti, kteří mají úctu i sami k sobě*“³ (Křivohlavý, 2004, s. 82).

2. Ujasnit si cíle vlastního snažení

Lidé by se měli v rámci konfliktů snažit o konstruktivní způsoby řešení. Proto je vhodné ujasnit si vlastní situaci, a toho čeho chceme dosáhnout. Přitom si můžeme odpovědět na několik otázek. Např. libuji si v tom, že jsem rozzlobený(á), nebo je mi to protivné?, jsem ochoten(a) uvolnit část energie hněvu na sebeovládání?, jak se přeju, aby dopadlo střetnutí s člověkem, který na mě útočí? Cílem v rámci psychoterapie poté bývá odpovědět si na tyto otázky a jednat tak, aby se odpovědi staly regulátory našeho jednání v konfliktních situacích.

3. Neztratit citový kontakt s vlastním prožíváním

Emoce hněvu a zlosti jsou zdrojem velké energie. Té bychom si měli všimnout a sledovat, kdy naše emocionální hladina během dne stoupá. Toto poznání nám umožňuje lépe se vcítit do člověka, který se na nás zlobí. A naopak také zabránit tomu, aby se v rámci konfliktu u nás samotných objevovaly agresivní reakce. Bez bouřlivých emocí se zpravidla tyto situace řeší lépe a je pravděpodobnější, že dojdeme k řešení.

4. Zapojení myšlení do řešení krizové epizody

K tomu abychom vzniklou situaci vyřešili je potřeba zapojit myšlení a rozum. Proto bychom měli přemýšlet nad svou odpovědí a promýšlet ji do důsledků.

5. Dokončení práce

Pokud krizovou situaci vyřešíme, ještě nemáme zcela vyhráno. V paměti máme totiž zakódováno co se stalo, kdo ublížil nám a komu jsme během hádky ublížili my. Neustále si tuto situaci v mysli znovu a znovu probíráme. Proto bychom měli umět odpustit sami sobě i druhým. „*Vzájemná empatie a vzájemné odpuštění si jsou konečným ideálem našeho snažení v oblasti mezilidských vztahů*“⁴ (Warren, 1990, cit. podle Křivohlavý, 2004, s. 87).

4 DĚTSKÝ DOMOV

Základním úkolem dětského domova je poskytnout dětem svěřeným do péče všestranný rozvoj jejich osobnosti. A to tak, aby se byly schopny začlenit do společnosti a vést samostatný život. DD nahrazuje rodinnou péči buď po určitou dobu, nebo trvale.

DD děti podporuje ve školních aktivitách, zajišťuje odpočinek, rekreaci i zábavu. Stará se o zájmové kroužky dětí, seznamuje je s každodenními činnostmi a organizací běžného života. Vychovatelé v DD se snaží o to, aby si děti ve výchovných skupinách vytvořili mezi sebou přátelský vztah. Posláním dětského domova je nahradit dětem vlastní rodinu, tu dítěti v dětském domově poskytuje především vychovatel a výchovná skupina (Hrdličková, 1987). DD pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou ve věku od 3-18 let. V případě přípravy na budoucí povolání až do věku 26 let.

4.1 DD a právní předpisy

Chod a činnost DD je ovlivňována několika právními předpisy, úpravami, normami a zákony. Dají se rozdělit do tří základních kategorií:

Obecná legislativa:

- Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí.
- Zákon o 94/1963 Sb., o rodině.
- Zákon č.262/2006 Sb., zákoník práce.
- Předpisy k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně.
- Hygienické předpisy.
- Mzdové předpisy.
- Ekonomické normy.

Legislativa obecně školská:

- Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.
- Zákon č.563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů.

- Vyhláška č. 317/2005., ve znění Vyhlášky č.412/2006 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

Legislativa speciální:

- Zákon č.109/2002 Sb., v platném znění, o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.
- Vyhláška č.438/2006 Sb., kterou upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.
- Vyhláška č. 60/2006 Sb., o postupu zajišťování psychické způsobilosti pedagogických pracovníků (Vašátková, Vyhnálková, 2008, s. 35-36)

4.2 Výchovní skupina

Výchovní skupina je také někdy nazývána jako rodinnou, kterou tvoří zpravidla 6-8 dětí. Pro provoz výchovní (rodinné) skupiny se zajišťují prostorové podmínky : obývací pokoj, ložnice dětí, pokoj vychovatelů, kuchyňka a sociální zařízení. Všechny tyto místnosti musí mít vnitřní vybavení. Dále materiální podmínky: obuv, oblečení, školní potřeby, počítače a jiná výpočetní technika, vybavení na sport a rekreaci dětí. Pro provoz jsou důležité i fyzikální podmínky: osvětlení, vytápění, zásobování vodou a úklid (Vašátková, Vyhnálková, 2008). Výchovní skupina se podílí na rozvoji osobnosti dítěte, ovlivňuje mezilidské vztahy, myšlení, názory a postoje dítěte. Zpočátku má tato skupina formální charakter, postupem času by se měla měnit ve skupinu neformální a později i v kolektiv, který vytváří. Ve skupinách tak dochází ke vzájemným vztahům a sdružování jednotlivých členů. Skladba výchovných skupin je závislá na kapacitě a specifikaci každého dětského domova. Můžeme je rozdělit do dvou základních kategorií- homogenní a heterogenní skupiny. Homogenní jsou takové, do nichž se zařazují děti stejného pohlaví a i přibližně stejného věku. Heterogenní tvoří děti různého pohlaví i věku. Heterogenní skupiny mají ve většině DD přednost, a to zejména proto, že se nejvíce blíží k sourozenecké skupině, která vzniká v klasické rodině. Děti se tak mohou naučit přirozenému dělení prací, osvojit si různé společenské role, navzájem si mezi sebou mohou starší a mladší předávat podněty a zkušenosti. Ve skupinách dochází i k přirozeným konfliktům, jako mezi sourozenci. Výchovní skupina by si měla vytvářet vlastní intimní atmosféru soužití. Neměla by přitom

však ztrácet kontakt s okolním sociálním prostředím a ostatními výchovnými skupinami v DD. Proces začlenění se do skupiny nebývá vždy jednoduchý. Děti s ním mohou mít problémy. Dochází tak k projevům agresivity, sobectví a neochotě přizpůsobit se ostatním. Hlavní úlohu na počátku tohoto procesu má vychovatel a jeho přístup (Hrdličková, 1987).

4.3 Osobnost vychovatele

Vychovatel v DD má nelehkou úlohu. Zároveň se od něj požaduje, aby plnil cíle a koncepci, kterou si DD předsevzal a na druhé straně má dětem poskytnout rodičovský přístup. S dětmi je v každodenním a trvalém kontaktu. Protože nejčastěji pracuje s heterogenní skupinou, předpokládá se, že zná biologické, psychické i sociální potřeby jednotlivých věkových kategorií. Vychovatel je dětmi vnímán jako člověk, který je seznamuje s nejrůznějšími poznatky a je pro ně i zdrojem citových prožitků. Vychovatel by měl mít k dětem hluboký citový vztah, odpovědný přístup a všeobecný přehled. Důležité jsou také odborná znalosti, zejména v oborech pedagogika, psychologie, sociologie a věd, které jsou potřebné pro práci s dětmi a mládeží v DD. Tyto odborné znalosti umožňují vychovatelům zvolit správné výchovné metody, formy a prostředky k vzniklým výchovným situacím v DD. Ke každému dítěti by měl být vychovatel také náročný a požadovat od něj to, co odpovídá jeho schopnostem. Práce vychovatele by měla být charakterizována svědomitostí a iniciativním přístupem. Svým cílevědomým a taktním chováním může vychovatel dosáhnout toho, aby děti plnily jeho požadavky a přijaly je za své. Svou činností také koriguje a posuzuje vztahy v rámci VV. Stanovuje cíle, kterých je potřeba dosáhnout a zároveň umožňuje dětem, aby se na jejich spoluvytváření podílely (Hrdličková, 1987).

4.4 Výchovně vzdělávací práce v DD

V dětských domovech se vytváří roční plán výchovné práce a týdenní programy výchovné práce jednotlivých výchovných skupin.

Roční plán vychází z požadavků na výchovu a vzdělávání. Stanovují se v něm hlavní úkoly a opatření. Tento plán zahrnuje i pedagogické rady, plány exkurzí, výletů, prázdninové činnosti a spolupráci s jinými organizacemi, které se zabývají výchovou dětí. Roční plán vypracovává ředitel zařízení.

Týdenní plán práce výchovné skupiny vychází z ročního plánování a vypracovává jej vychovatel. Při jeho tvorbě dbá na složení a úroveň své skupiny, vychází z aktuálních potřeb dětí. V týdenním programu se zaznamenávají konkrétní úkoly, prostředky a formy práce.

Při sestavování tohoto plánu, se vychází z několika hledisek:

1. Analýzy výchovné situace a výsledků pedagogicko-diagnostických zjištění

Při stanovení výchovných cílů musí vychovatelé dbát na rozvoj biologických, psychologických a sociálních potřeb jednotlivých dětí. Na začátku vychází vychovatel z pedagogické dokumentace o dítěti a jiných vyšetření. Znalost dítěte a jeho diagnózy je důležité pro správné umístění dítěte do výchovné skupiny. V heterogenních skupinách je nutné brát ohled i na věk dítěte a různost pohlaví, čemuž se má přizpůsobit pedagogická činnost. Při poznávání celé VV vychází vychovatel z několika metod pedagogické diagnostiky:

- metoda pozorování- pozorování umožňuje vychovateli sledovat různé stránky osobnosti dítěte. Vychovatel sleduje chování a projevy během organizovaných i spontánních činností. Nejvíce údajů se získává z činností, kam vychovatel přímo nezasahuje, děti se chovají více přirozeně.
- metoda rozhovoru- rozhovor může sloužit jako diagnostická metoda, zejména pokud je mezi vychovatelem a dítětem vztah, který je založený na důvěře a porozumění. Spíše by se měl vést v neformálním duchu.
- rozběr výsledků činnosti- vychovatel se zaměřuje na výsledky dítěte ve škole, ve volném čase a jiných činnostech.

2. Posouzení vnitřních a vnějších podmínek výchovy

Pro sestavení týdenního plánu je vhodná také analýza vnějších a vnitřních podmínek výchovy v rámci skupiny. Při zamýšlení se nad vnějšími podmínkami nesmíme zapomínat ani na současný stav, ani na minulý stav, který taktéž ovlivňuje výchovně-vzdělávací proces u každého dítěte. Hodnotí se působení na děti ze strany rodičů, zájmových kroužků, kulturních zážitků, médií aj. Zejména spolupráce s rodinou je v tom ohledu velmi důležitá. I když už se na výchově dítěte nepodílí, má stále značný vliv. Vnitřní podmínky výchovy jsou založeny především na věkových, biologických a psychologických zvláštlostech

dítěte. Vychovatel se snaží zejména o to, aby požadavky, kladené na dítě, přijalo za své a ztotožnilo se s nimi. Vychovatel vede děti k přijetí odpovědnosti za své činy. Ideálním případem se stává situace, kdy dítě vykonává požadavky aktivně a chová se správně nejen pod pohrůzkou trestu. V týdenním plánu by měly být zahrnuty i takové cíle, které vychází z individuálního zájmu dítěte. Důležité je dbát na to, aby v rámci stanovených činností vznikl prostor pro uplatnění názorů a nápadů dětí (Hrdličková, 1987).

3. Stanovení výchovných prostředků, forem a metod výchovné práce

Na základě stanovených cílů volí vychovatel výchovné prostředky, formy a metody práce. Pro realizace výchovných cílů jsou hlavní výchovné prostředky. Ty jsou charakterizovány jako cílevědomá, řízená a motivovaná činnost. Činnosti v DD jsou různé např. odpočinek, rekreace, příprava na vyučování, zájmové činnosti. Do výchovných prostředků se dále řadí normy, psané i nepsané a pravidla, která se v DD dodržují. Zejména sem patří řád a režim dětského domova. V neposlední řadě je účinným výchovným prostředkem záměrné využívání sociálního prostředí kolem dětí. Ať už se jedná o výchovnou skupinu, vychovatele, provozní zaměstnance. Konkrétní činnost uskutečňují vychovatelé v DD prostřednictvím forem. Při plánování činnosti si vychovatelé volí takové formy, které jsou zároveň dostupné, pro děti přitažlivé a v rámci výchovy efektivní. Jsou to např. vycházky, rozhovory, exkurze, zájmová činnost atd. Pokud máme zvolen cíl, výchovné prostředky a formy, volíme také metody, pomocí kterých dosahujeme stanovených výchovných cílů. Metody se liší podle toho, jakou jsme zvolili činnost a závisí i na situacích, které při dané činnosti vznikají. Do metod výchovné práce v DD řadíme následující:

- metoda vysvětlování a přesvědčování- je založená na tom, že vychovatel vysvětlí dětem pravidla, která by měla být dodržována. Vede je k tomu, aby se s těmito pravidly ztotožnily, ale přitom dává dětem prostor pro vyjádření jejich názorů a postojů k dané problematice.
- metoda cvičení a navykání- se dá použít zejména při osvojování si základních návyků společenského chování. Je založena na pravidelném opakování a kontrole vybraných činností.
- metoda příkladu- je nedílnou součástí každého pedagogického působení a patří k těm nejpodstatnějším. Pokud se vychovatel chová jinak než podle pravidel, která

chce děti naučit, těžko může očekávat, že je děti přijmou za své. Vychovatel, který se sám chová jinak, než chce po dětech, působí nedůvěryhodně.

- metody vzdělávací- jsou důležité, protože přípravě na vyučování a činnosti, které vedou u dětí ke vzdělávání, jsou nedílnou součástí práce vychovatele (Hrdličková, 1987). K těmto metodám můžeme zařadit dvě skupiny, jsou to metody aktivizující, které přispívají k větší aktivitě dětí při dané činnosti, vedou k tomu, že je rozvíjena zvědavost a nezávislost dětí a dochází k tomu, že se děti přímo podílí na řešení vzniklého problému a komplexní metody, které dětem poskytují globální a obecné hledisko. Mezi aktivizující řadíme např. brainstorming, diskusi a rozhovor, situační a inscenační metodu a didaktické hry, které mohou mít i diagnostický charakter. Jako komplexní metody se používají: skupinová výuka, otevřené učení a učení v životních situacích (Maňák, Švec, 2003).

4. Organizace denního režimu

Dbá nejen na přípravu dětí do školy a jejich zájmových činností, ale také na prostor, v kterém by děti během denního režimu měly mít chvíle pro sebe, své vlastní soukromí. Denní režim se mění, také podle toho zda se jedná o pracovní den nebo víkend. Činnosti by se měly střídat tak, aby splňovaly pedagogické, psychologické a hygienické hledisko. Denní režim by měl být schopen být flexibilní a přizpůsobovat se jednotlivým situacím a momentálním potřebám dětí. Účelem denního řádu je vytvořit pro děti přirozený styl života, který odpovídá chodu klasických rodin (Hrdličková, 1987). Nejde přitom jen o rozdělení časových úseků na spánek, jídlo, úkoly. Denní režim vytváří dětem pevnou kostru, o kterou se mohou opřít (Taxová, 1967).

5. Zapojení dalších výchovných činitelů do procesu výchovy a vzdělávání

DD není izolované výchovné zařízení. Ve výchově dětí by měl dbát, o co nejširší zapojení sociálního prostředí (Hrdličková, 1987). Vychovatelé spolupracují s Policií ČR, se sociálně-právní ochranou dětí, se soudy, s rodiči a jinými organizacemi, které se zabývají výchovou a vzděláváním dětí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 DRUH VÝZKUMU

Výzkum diplomové práce je zaměřen, vzhledem k cíli práce kvalitativně. Účelem kvalitativního výzkumu je do hloubky prozkoumat téma, které se věnuje metodám práce s agresivitou dětí v DD. Kvalitativní výzkum je charakteristický tím, že teprve po nasbírání dat se hledají pravidelnosti, které se v něm vyskytují. Užívá se nejen k vzniku nové teorie, ale i k novým a zajímavým názorům na témata, která již byla prozkoumána (Strauss, Corbinová, 1999).

5.1 Cíl výzkumu

Hlavní cíl:

Zjistit jaké metody práce používají vychovatelé v dětských domovech ke zmírnění agresivity dětí.

Dílčí cíle:

Ukázat možná řešení pro vychovatele v DD, jak pracovat s agresivitou dětí.

Poskytnout vychovatelům v DD zpětnou vazbu pro jejich práci.

5.2 Výzkumný problém

Výzkumný problém:

Jaké metody používají ke zmírnění agresivity dětí vychovatelé v DD?

Výzkumné otázky:

VO 1: Jaké mají vychovatelé zkušenosti s agresivitou dětí?

VO 2: Jak se vychovatelé dívají na metodu budování perspektivy agresora?

VO 3: Jak se vychovatelé snaží u dětí odbourávat agresivitu?

VO 4: Jak hodnotí vychovatelé behaviorální přístup?

VO 5: Jak vychovatelé posilují empatii agresorů?

VO 6: Jak vychovatelé hodnotí přesun agresivních dětí do jiné výchovné skupiny nebo jiného DD?

VO 7: Jak se vychovatelé dívají na jiné postupy, kterými se dá zmírňovat agresivita dětí?

5.2.1 Vysvětlení základních pojmů

Agresivita- je chápána jako vnitřní pohotovost organismu k agresi. V širším slova smyslu ji můžeme chápat jako mobilizaci sil k zápasu, nebo jako dispozici k agresivnímu chování jedince. Je důležité si uvědomit, že každý z nás má jistou míru agresivity v sobě. Bez ní by totiž nebylo možné se pohybovat v naší společnosti (Martínek, 2009).

Dětský domov-je zařízení, které přechodně nebo trvale pečuje o děti ve věku od 3-18, popřípadě 26 let. Nahrazuje dítěti rodinné prostředí, pečuje o všestranný rozvoj jejich osobnosti. A to tak, aby se byly schopny začlenit do společnosti a vést samostatný život.

Perspektiva agresora- je metoda, která je zaměřena na budoucnost agresora. Soustředí se na to, aby si agresor dokázal představit svou budoucnost, čeho chce dosáhnout a kvůli čemu stojí za to, chovat se slušně (Bendl, 2003).

Behaviorální přístup- se zaměřuje na změnu chování agresora prostřednictvím trestů a odměn, hledáním různých alternativ řešení a probírání situace, v které se dítě chovalo agresivně (Bendl, 2003).

Výchovná skupina-poskytuje dítěti v rámci DD rodinné zázemí. Podle zákona ji tvoří 6-8 dětí.

Pěstování empatie- je metoda, která se zakládá na tom, aby si agresora dokázal uvědomit pocity oběti a vcítit se do nich (Bendl, 2003).

5.3 Metoda výzkumu

Výzkumnou metodou se pro mou práci stal polostrukturovaný rozhovor, který je charakteristický tím, že otázky do rozhovoru jsou předem připraveny. Příprava tohoto rozhovoru umožňuje zvolit si základní a hlavní okruhy témat, na které se budeme respondentů ptát. V mém případě byly ústředním tématem otázky, které se zaměřovaly na metody práce s agresivitou dětí. Další výhodou tohoto rozhovoru je, že se během něj můžeme ptát na doplňující otázky, které nám umožní zpřesnit podané informace (Miovský, 2006).

V rámci polostrukturovaného rozhovoru jsem volila otevřené otázky, které respondentům umožňují vyjádřit svůj přístup k dané problematice (Švaříček, Šed'ová, 2007). Vzhledem k

tomu, že je mým cílem zjistit, jaké volí vychovatelé v DD metody práce ke zmírnění agresivity dětí, se mě tento typ otázek jevil jako nejvhodnější .

5.4 Výzkumný vzorek

Cílem mé práce je zjistit, jaké metody práce používají vychovatelé v DD ke zmírnění agresivity dětí. Proto jsem telefonicky nebo e-mailem oslovila několik ředitelů dětských domovů ve Zlínském kraji a požádala je o spolupráci. Výzkum mi bylo umožněno provést ve dvou dětských domovech v rámci Zlínského kraje. Výzkumným vzorkem se tedy stali vychovatelé z DD v Uherském Ostrohu a Vizovicích. Celkem mi rozhovor poskytlo šest vychovatelů z obou zařízení, z toho dva muži a čtyři ženy. Výběr vzorku byl tedy záměrný a zároveň dostupný.

	Muži	Ženy
DD Uherský Ostroh	1	2
DD Vizovice	1	2

Tabulka 1- rozložení výzkumného vzorku

5.5 Způsob zpracování dat

Pro zpracování dat získaných z rozhovorů, jsem zvolila metodu otevřeného kódování. Otevřené kódování je technika, která umožňuje údaje rozebrat, konceptualizovat a složit je novým způsobem.

Text si nejprve rozdělíme podle významu na určité jednotky, kterým přiřazujeme kódy. Jednotlivé kódy, které přiřazujeme určité části textu, jsou odvozeny od výzkumných otázek.

Poté, co je text okódován, dochází ke slučování kódů do kategorií (Švaříček, Šed'ová, 2007).

5.6 Průběh a realizace výzkumu

Výzkum jsem prováděla ve dvou dětských domovech v rámci Zlínského kraje. Na začátku jsem vždy kontaktovala ředitele daného zařízení a požádala je o spolupráci. Poté, co souhlasili, jsem si s nimi domluvila schůzku na určitý termín. Informovala jsem je o tématu, na které budou otázky zaměřeny a také o délce rozhovoru. Ten se zpravidla

pohyboval mezi 10-20 minutami. Než jsem začala rozhovory s vychovateli, informovala jsem je o tématu své diplomové práce a také o okruzích otázek, na které se budu ptát. Ujistila jsem je, že rozhovory jsou anonymní a jsou pouze pro účely mé diplomové práce. Poté jsem je požádala o souhlas, abych mohla nahrávat rozhovory na diktafon. Žádný s vychovatelů s tím neměl problém.

V dětském domově Uherský Ostroh mi rozhovor poskytli ve vyhrazeném termínu a čase tři vychovatelé. Rozhovory probíhali v příjemné a klidné atmosféře. Vychovatelé se mi mohli plně věnovat, protože děti byli právě ve škole. Komunikace s vychovateli byla bezproblémová, byli ke mně velmi sdílní a otevření.

V dětském domově Vizovice byla situace trochu složitější, a to z toho důvodu, že rozhovory probíhaly za pochodu. Vychovatelé museli řešit ještě provozní věci a také se věnovali dětem, protože rozhovory probíhaly v odpoledních hodinách. Přesto si vychovatelé našli čas a ochotně mi rozhovor poskytli. V tomto daném termínu se v DD momentálně nacházeli tři vychovatelé a s těmi jsem vedla rozhovor.

Na závěr každého rozhovoru jsem respondentovi poděkovala za jeho ochotu a čas, který mi věnoval.

6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Data do výzkumu jsem sbírala pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které jsem nahrávala na diktafon. Poté, co jsem data shromáždila, probíhala transkripce dat.

Pro vyhodnocení výzkumu jsem si stanovila tři hlavní kategorie a ty pro větší přehlednost ještě rozdělila do několika podkategorií, jak ukazuje tabulka níže. Každá kategorie má svou charakteristiku a vztahují se k ní konkrétní otázky z rozhovoru (viz Příloha P 1).

	Kategorie	
Zkušenosti s agresivitou	Jak na agresivitu?	A co dál?
	Podkategorie	
Formy agresivity	Perspektiva agresora	Medikace
Vliv na agresivitu	Přebytek energie	Osobní přístup
Tendence agresivity	Akce pro děti	Terapie
	Výchovné prostředky	
	Hledání alternativního chování	
	Určování hranic	
	Posilování empatie	
	Přesun dítěte	

Tabulka 2- Názvy kategorií

6.1 Kategorie: Zkušenosti s agresivitou

Tato kategorie zahrnuje základní otázky, v kterých jsou zahrnuty názory respondentů, na to, čím je agresivita dětí ovlivněna, zda mají pocit, že agresivita dětí vzrůstá a také, zda se sami respondenti již s agresivitou dětí setkali.

Obsahuje následující podkategorie formy agresivity, vliv na agresivitu a tendence agresivity.

1. Podkategorie: formy agresivity

Všichni respondenti, již s agresivitou mají nějaké zkušenosti a všichni kromě jednoho z respondentů se také s agresivitou dětí za svou praxi setkali. K nejčastějším projevům agresivity podle respondentů patří nadávky, výhrůžky, rvačky. Všichni respondenti se shodují, že tyto projevy jsou charakterističtější spíše pro chlapce, než pro dívky. Bez toho

aniž bych se ptala, se také dva vychovatelé vyjádřili, že na ně nikdo neútočil. Agresivita probíhá spíše mezi dětmi navzájem.

Respondent 1: „*Děti mezi sebou s tím jsem se setkal určitě vícekrát. Vulgarismy se vyskytují naprosto neustále. Občas, což řeknu v řádu několika případů za rok, jednoho až dvou se objeví nějaká závažnější akce, která se řeší kázeňským opatřením. Co se týče mé praxe již 10 let, ublížení na zdraví jsme neřešili. Jsou to běžné žduchačky, válení se po zemi, běžná klukovská rvačka*“.

Respondent 2: „*Výbuchy vzteku, zlosti, prostě slovník „kanál”. I ta agresivita kopání do dveří, práskání s dveřma, rozbití dveří*“.

Respondent 4: „*Většinou to začíná nadávkama, takže nadávky*“.

Respondent 5: „*Nadávky, fyzické napadení. Ale jako mezi dětmi, na mě nikdo neútočil z těch dětí*“.

Respondent 6: „*Nadávky, zažila jsem, že se mezi sebou dokonce pobýli*“.

Nadávky jako projev agresivity, uvedl každý z vychovatelů. Jsou projevem verbální agrese, která může být předstupněm agrese fyzické. Z uvedených odpovědí vyplývá, že nadávky se v DD vyskytují a to v nemalém měřítku. Vychovatelé by je však neměli přecházet bez povšimnutí, aby se nestaly běžným standardem v komunikaci dětí.

2. Podkategorie: vliv na agresivitu

Názory respondentů, na to, co ovlivňuje agresivitu dětí, se velmi liší. Objevuje se škála od toho, co děti vidí a jaké vzory si přináší z rodiny až po názor, že agresivitu ovlivňuje celá naše společnost, tím jak se k sobě lidé navzájem chovají.

Respondent 1: „*Hodně, hodně filmama, a vzájemným chováním*“.

Respondent 2: „*Dbá se víc na práva než na povinnosti, dětem je vtoukáno, na co všechno mají nárok*“.

Respondent 3: „*.....způsobené nezvládnutím svobody, demokracii si všichni představují jako absolutní svobodu, která se projevuje ve výchově dětí*“.

Respondent 4: „*.....nejen média, ale i*“

Respondent 5: „*Velký vliv má rodina a odkud oni přišli, vždycky tam hraje roli ta rodina, ta genetika. Obecně hraje velkou roli televize, média šílené, i kreslené pohádky v dnešní*

době je to samá brutalita, že to není o tom, dobro a zlo, kladné bytosti. Strašně se to vytrácí z běžného dění těch dětí."

Respondent 6: *„Myslím, že všechno kolem, ty děcka vidí, jak se lidi k sobě chovají. Celkově společnost."*

V odpovědích vychovatelů se často objevují média a filmy. Na děti mají v této oblasti negativní vliv především akční filmy. V těch se nejčastěji objevují bojové scény plné násilí. Pokud se děti na tyto filmy dívají často, mohou se jednoduše ztotožnit s násilným chováním svého hrdiny. Proto si myslím, že by vychovatelé, stejně jako rodiče, měli ovlivňovat, na co se děti ve volném čase v televizi dívají. Popř. je podle mě vhodná diskuse, o tom, proč se hrdina v dané chvíli choval agresivně. Zda šlo o to, aby někomu pomohl, nebo pouze o zatraktivnění filmu.

3. Podkategorie: tendence agresivity

Rozdílný pohled, mají respondenti i na rostoucí tendence agresivity. V médiích se neustále objevují zprávy o tom, že agresivita mladistvých a dětí neustále stoupá a objevuje se jí, čím dál více, s tímto tvrzením souhlasí dvě respondentky:

Respondent 3: *„Určitě bych řekla, že ano"*.

Respondent 6: *„Mám pocit, že v té družině ta agresivita byla mnohem více, než třeba v té školce. Takhle zpětně, určitě si myslím, že jo"*.

Jedna z vychovatelek se vyjádřila ke konkrétnímu případu chlapce, s kterým pracuje již delší dobu. A uvádí, že agresivní projevy se postupem času zmírnily, ale i z toho důvodu, že u chlapce, již proběhla puberta a v současné má již 18 let.

Respondent 2: *„Ne spíš bych řekla, že už se dokáže trošičku tlumit, konkrétně přede mnou."*

Další tři názory se blíží spíše k tomu, že agresivita dětí je pořád stejná, ale je ovlivněná tím, v jaké děti žijí společnosti a co je obklopuje.

Respondent 1: *„Spíš ta slovní, u té by se dalo mluvit o nějaké vzrůstající tendenci. Faktická agrese, sám si myslím, že je to pořád stejné."*

Respondent 4: po delší pauze přemýšlení říká: *„asi je stejná, ale vypadá jinak. Jako myslím si, že ty děti dnešní nejsou horší, ale žijí v rámci toho, co žijí a v rámci toho se*

projevují, takže dřív, když jsem si řekli ty vole, tak to byla hodně velká nadávka, dneska běžte na fotbal Baníku."

Respondent 6: *„Mě to přijde pořád stejné, mě přijde, záleží o tom, jak to dítě, jaký má věk. Děcka, co přijdou do puberty, tak jako zlom a už to tam, tak jako naskočí."*

Někteří z dotázaných vychovatelů se také shodují na tom, že záleží na věku dítěte. V období puberty je tendence agresivity u dětí nejvyšší, pak částečně klesá. To dokládají i názory respondentů 2 a 6.

6.2 Kategorie: Jak na agresivitu?

Je jádrem výzkumu, zaměřuje se na to, jak vychovatelé v DD pracují s agresivními dětmi, jaké metody a postupy používají. Zajímá se také o to, jestli tyto metody vnímají respondenti jako přínosné a jaký na ně mají názor. Ptá se na konkrétní metody, které jsou popsány v literatuře např. behaviorální přístup, metoda perspektivy agresora, pěstování empatie či přesun dítěte od jiného DD.

Do této kategorie jsem zahrнула následující podkategorie: perspektiva agresora, přebytek energie, akce pro děti, výchovné prostředky, hledání alternativního řešení, určování hranic, posilování empatie a přesun dítěte.

1. Podkategorie: perspektiva agresora

Je podstatné, pokud má agresor cíl, ke kterému směřuje. Budoucnost, která je pro něj důležitá (Bendl, 2003). Proto jsem vychovatelům pokládala otázku, zda s agresivními dětmi baví o jejich budoucnosti, o tom, čím by chtěly být, čeho by chtěly v životě dosáhnout. Tři z vychovatelů se s tímto názorem shodují a považují tuto metodu za velmi důležitou.

Respondent 1: *„S agresivními dětmi je nejdůležitější toto probírat, úplně nejvíc každopádně. Myslím si, že každý z nás, kdo tady pracujeme by to rozhodně volili jako jeden z prvních následků, jeden z nějakých dalších kroků, kromě nějakého kázeňského opatření, tady takovýto rozhovor. Jestli dosáhl tady tím způsobem svého cíle, nebo naopak ten svůj cíl jakoby ještě oddálil."*

Respondent 2: *„Ano, velmi pravidelně, takže je to dennodenní naše výchovná činnost"*

Respondent 3: „*Hm, tak říkám já se v tomto zařízení ještě nesešla s vysloveně agresivním dítětem. Ale pokud by to bylo, tak určitě se bavíme.*“

Dvě z respondentek pokládají za důležité se s dětmi o budoucnosti bavit, ale připouštějí, že jsi nejsou zcela jisty výsledkem. Především se shodují na tom, že záleží na osobnosti dítěte a na tom, zda se na toto téma chce bavit.

Respondent 5: „*Tak já nevím, jestli zrovna s těma agresivníma, ale se všema se snažíme.*“

Jak bych to řekla nejlepší je jak se to říká? Škola života.“

Respondent 6: „*No, já nevím, jestli si z toho zrovna něco vezmou, jak kdo, jak který, těžko říct.*“

Jeden z respondentů také uvedl, že budoucnost je důležitá pro všechny a myslí si, že agresivita dětí se pomocí této metody nijak nezlepší.

Respondent 4: „*Samozřejmě, že pro děti má význam mluvit o jejich budoucnosti. Já to řeknu špatně, ale s tím ta agresivita nemá co společného.*“

Z uvedených názorů vyplývá, že vychovatelé hodnotí metodu budování perspektivy agresora pozitivně a považují ji za velmi důležitou. S dětmi mluví o tom, zda agresivním chováním dosáhnou svého cíle či nikoliv. I když se všichni shodují, že záleží na osobnosti dítěte a na tom, zda se vám chce svěřovat a komunikovat s vámi.

2. Podkategorie: Přebytek energie

Další dvě otázky byly věnovány tomu, zda se vychovatelé snaží u dětí nějakými způsoby odbourávat agresivitu a stres, který ji může vyvolávat. V první řadě jsem se dotazovala respondentů, zda nějak pracují s přebytečnou energií, díky které může agresivita u dětí vznikat. V obou DD, v kterých byl výzkum prováděn, se vychovatelé na toto zaměřují a pomocí různých aktivit se energii dětí snaží nasměrovat správným způsobem. Nejčastěji sportem:

Respondent 1: „*Ted' byly shodou okolností, tady DDM Pastelka pořádal přes nějaký grant, mám dojem od Terezy Maxové: Nechci sedět v koutě, kde měly děti možnost se naučit společenským, historickým i moderním tancům. Paradoxem je, že ty starší děti to zaujalo o to míň, byly tam jakési problémy taky s chováním, narušováním jaksi toho, těch lektorek, jejich hodin, ale tak to prostě patří k tomu.*“

Respondent 3: „sportovní akce mohou přinést jakési to vybití určité, toho stupně agresivity, určitě ano“

V jednom z DD si pro tento účel zřídili před lety posilovnu. Děti se tak mohou vybit svou agresivitu bez toho, aniž by někomu ublížili.

Respondent 4: „Chodíme hrát fotbal, jezdíme na kole, pořádáme dálkové pochody a děláme různé věci, kde si tu agresivitu můžou vybit, nebo kde snižuje napětí, máme tady posilovnu třeba“.

Respondent 5: „My jsem si zřídili posilovnu jako, aby tady měli boxovací pytel, třeba takhle. Nebo běž vem si kolo, běž pryč, běž si zaběhat. “

Druhá možnost, která se objevovala byla jakákoliv činnost nebo manuální práce, která také na určitou dobu děti zaměstnává a odvádí jejich pozornost jinam.

Respondent 2 :..... jsou to kluci plní energie, mě by se líbilo, kdyby tady bylo, tak deset arů pole, nebo zahrady, aby měly tu pracovní, manuální činnost. Protože oni jsou zdatní jo a jsou zruční. To mě chybí. Jo takže se to snažíme řešit tím, že jsme třeba dělali takový ten chodník, že třeba pokládali ty kameny, vysazovaly kytičky holky. Ted' už třeba domlouvám s městským úřadem chodíme na brigády pro město.“

Respondent 6: „Já si myslím, že když mají nějakou činnost nebo práci, tak že se tomu vyhýbají. Je fakt, že nejlépe jako je být furt u nich, když zajdete za roh, tak už je zle.“

3. Podkategorie: akce pro děti

Jednou z nejčastějších metod, jak dětem v DD nabídnout možnost zažít něco jiného, být členem jiného prostředí a odreagovat se, je vzít děti na výlet, exkurzi nebo do přírody. DD tyto akce pořádají pro děti velmi často, alespoň to vyplývá z odpovědí respondentů. Všichni vychovatelé se shodují se na tom, že tyto akce mají pro děti spíše pozitivní význam. I když přiznávají, že právě problémové děti mají s těmito akcemi problém a nechtějí se jich účastnit.

Respondent 1: „pozitivní efekt to pro ně má, i když, v tom okamžiku, kdy kolikrát ta akce je naplánovaná, nebo se na nějakou odjíždí tak kor u těchto dětí, které jak bych to tak řekl, velmi snadno si ten problém najdou a v podstatě vadí jim skoro všechno. Takže zase nějaké hloupá akce s domovem a nuda, proč a za co, co tam budeme dělat. Bývá to často potom tak, že z té akce velmi neradi odchází, velmi je to zaujme. Myslím, že je to pro ně i tady z

toho úhlu pohledu, co říkám, jestli si to neuvědomí teďka, tak si to uvědomí, za pět za deset let, tak pořád je to dobře. Že jim to něco přineslo, něco se naučily. "

Respondent 2: *„Někdy je to na jejich přítěž, někdy se jim nechce, někdy i když se jim nechce přesto se jim to líbí. Určitě v jiném prostředí se projevují jinak, ale i plusově i minusově. Plusově tím, že jsou takoví jakoby trošičku uzavřenější, ale naopak pokud mají obecnstvo, tak dávají najevo takové to své teenagerovské já, takže tím pádem minusově.“*

Respondent 3: *„Tak tady se konají akce a ty jsou v podstatě určené pro všechny děti“.*

Respondent 4: *„Dítě, které si hraje nezlobí, tzn. dítě, které něco dělá je méně agresivní, ano.“*

Respondent 5: *„Spíš ten pozitivní, ty děcka to třeba neznají ani jako tu příležitost něco zažít a tak, že v té rodině. Myslím si, že to pro ně má hodně velký význam tady tyto akce.“*

Respondent 6: *.....,že mají třeba i srovnání, protože když, jezdíme s jinýma DD, tak třeba vidí potom, jak třeba se chovají jiní a můžou porovnávat jako jo“.....*

Pozitivně v tomto směru, hodnotí vychovatelé nejčastěji fakt, že děti zažijí něco nového, něco jiného, něco nového se naučí. To jim podle jejich názoru přináší nové zkušenosti a znalosti do života.

Respondent 4 se sám v odpovědi zmínil, že jedenkrát uspořádali pro děti dálkový pochod. To mě zaujalo, proto jsem položila doplňující otázku, na to, jak dálkový pochod probíhal. V zahraničí jsou tyto pochody známé jako Survival trips. A právě dětem, které jsou problémové nebo agresivní umožňují vytvořit si s vychovatelem pevnější vztah. Ten může potom vést k lepší spolupráci (Matoušek, 1995). I sám vychovatel hodnotil tuto akci velmi pozitivně.

Respondent 4 : *.....,loni dělali takovou akci 100km za 24 hodin. Šli jsme večer od osmi hodin, šli jsme celou noc. Takže byla to fajn akce, samozřejmě ze začátku byli všechny děti vepředu, na konci my starci. Na konci byly všechny děti vzadu, a táhli, my starci jsme to museli táhnout. Občas nějakou pěknou akci uděláme.“*

Další okruh otázek se týkal **behaviorální terapie**, jejímž cílem je u dětí pomocí odměn a trestů a hledání alternativ, změnit agresivní chování tak, aby k němu docházelo, čím dál méně. Zajímalo mě, jak vychovatelé odměny a tresty hodnotí, zda je používají, a především jestli hledají společně s dítětem jiné alternativy chování.

4. Podkategorie: výchovné prostředky

Co se týče odměn a trestů jsou v DD hodně používány. Mezi tresty patří různé zákazy např. počítače, vycházky. Stejně prvky mohou být zároveň i odměnou.

Respondent 4: „ *trest nebo odměna jako jeden z výchovných prostředků vede ke změně chování i v případě agresivity* ”

Respondent 5: „*Hodně vnímají pochvalu, více se snaží, když jsou chválené, ale dobře funguje i trest, zákaz, odnětí výhody něčeho.*”

Respondent 6: „....., *máme tady různé prostě způsoby, třeba zákaz počítače, nebo nebo třeba, že nesmějí na víkend domů anebo nějakou tu práci, že se jim dá. Většinou si to zapamatují a snaží se, to funguje u těch malých.*”

Dvě z respondentek kladou spíše důraz na domluvu, než na určování trestů a odměn.

Respondent 2: „ *Snažím se k těm dětem, protože bych řekla, že už jsou to děti opravdu dospělé chovat férově. Takže je to domluva, dívej se, choval ses tak a tak. Spíš hledám ehm, výchovné pracovní prostředky. Takže, co uděláš pro domov, co uděláš pro byt? Co uděláš pro to, aby se nám lepší žilo. Spíš fakt se snažím tu takovou modifikaci, aby si oni samy už nastavily.* ”

Respondent 3: „ *tady to opravdu záleží na nějaké té osobní domluvě, samozřejmě je to na tom vychovateli, pokud vás hodně naštvete můžete třeba tu vycházku nedovolit*”

Jeden z respondentů přiznává, že tresty jsou podle něj používány mnohem více než odměny. Domnívá se, že k odměnám se sahá pouze ve výjimečných případech.

Respondent 1: „*S tou pochvalou se pracuje méně, než s těmi tresty. Máme myslím si dost prostoru k tomu, jak ty děcka za něco pochválit, vyjít jim vstříc prostě. Takže říkám není to úplně nejlepší, ale k tomu pozitivnímu výchovnému opatření se sahá vyloženě v případech, kdy je opravdu něco extra.* ”

Trest je v DD používán častěji než pochvaly. Vychovatelé vnímají odměny a tresty jako prostředek, jak se dá chování dětí v rámci agresivity upravit. Z odpovědí také vyplývá, že tuto metodu používají v rozdílném měřítku všichni vychovatelé.

5. Podkategorie: hledání alternativního chování

S hledáním alternativ, toho, jak by se mohlo dítě zachovat příště, souvisí i rozebrání vzniklé situace. Co se stalo, proč se to stalo a jak daná situace vznikla. Poté se dá navázat a probrat s dítětem, jak by se mohlo zachovat příště. Všichni dotázaní respondenti situace, v které se dítě chovalo agresivně, probírají. Zároveň čtyři z vychovatelů uvádí, že se jim osvědčilo situaci rozebrat ne hned, ale s odstupem času:

Respondent 2: „Osvědčilo se mě, že ne hned, ale třeba po dvou dnech, po týdnu. Vytáhnout takovoutu chvílku, kdy řeknem ano divej se jo, teď po mě něco chceš, ale proč ses choval takto minule, jo. Pokud má býcí zrak a červený šátek před sebou, tak nekomunikuje.“

Respondent 3: „Já to teda většinou neřeším okamžitě, protože ono je to, člověk je v tom afektu, ale nenecháváme to dlouho ležet, protože ono to potom jako odezní, zase ten pohled je jiný, takže takové nějaké v rozumné míře ještě tentýž den se k tomu vrátíme, jako mluvíme o tom.“

Respondent 4: „Samozřejmě ne v afektu.“

Respondent 5: „Ale s nějakým odstupem třeba. Někdy to funguje, že hned si ho třeba vezmeme bokem probereme, někdy je vidět, že tomu prostě nenahrává ta situace, třeba se k tomu vracíme zpětně, jo.“

Respondenti se domnívají, že je lepší, nechat vychladnout emoce všech zúčastněných a vrátit se k vzniklé situaci později. Tento postup dovoluje agresorům uvědomit si svou chybu a získat na věc pohled z jiného úhlu.

Respondent 6: „Určitě jo.“

Pouze dva z respondentů se zmiňují o hledání alternativ. I když je neumí přímo pojmenovat, vyjadřují se k tomu, že se v rámci situací, v kterých se dítě chová nestandardním způsobem, snaží nabídnout jiné možnosti řešení. Především prostřednictvím diskuse o vzniklé situaci nebo zaměstnání dětí pomocí jiné činnosti.

Respondent 1: „Ano to souvisí i s respektem k těm dětem. A s tím přístupem k tomu, takže určitě to neshodíme ze stolu, prostě ses s někým porval, a to je špatně, a tím to končí, je to asi na místě. Ty důvody se pokusit nějak objektivně zhodnotit, jestli jsou relevantní nebo nejsou a hlavně se pokusit nastínit jiné možnosti řešení. Pokud toto se stane, tak hovoříme, jak dohromady, tak ve skupině o tom, tak i s těma jednotlivýma účastníkama zvlášť.“

Respondent 2: „*Já bych ráda hledala takovéto formy. Právě proto, to je, že bych mu dala ten rýč, a běž porýt tu zahradu, nebo ty hrábě, běž to vyhrabat.*”

6. Podkategorie: Určování hranic

Chování dětí je také ovlivněno, tím jakou má vychovatel autoritu a zda má pevně stanoveny hranice. To znamená, zda děti ví, co si u vychovatele smí dovolit a co už ne. Co mu vadí a kam naopak děti můžou zajít, aby se ještě vešly do pomyslných hranic. Pouze jeden z vychovatelů uvedl, že hranice pevně dány nemá a že by se k nim rád dopracoval.

Respondent 4: „*Ne, kdybych to měl, byl bych moc rád.*”

Ostatním jsem tedy položila doplňující otázku, která se vztahovala k tomu, jak se děti o těchto hranicích dozvěděly. Někteří dávají přednost tomu, aby si je děti osvojily prostřednictvím komunikace s vychovatelem a určením pravidel.

Respondent 1: „*Já myslím, že jasně dané hranice máme, že já dost jasně reaguju na i na vulgarismy, což mě silně vadí i samozřejmě projevy jakéhokoliv fyzického násilí, ať už mezi vrstevníky nebo jakkoliv prostě.*”

Respondent 5: „*máme stanovené svá vnitřní pravidla, která vytváříme s dětma, jsem si sedli a prostě jsme si řekli, toto můžeš, toto by se mělo udělat tak. A držím se jich, je to pro mě výhoda, usnadňuje mě to práci, protože dokážu, vždycky říct, že udělala něco špatně a že tady máme takovou dohodu.*”

Jedna respondentka se zmiňuje o tom, že spoléhá na cit dětí, spoléhá na to, že děti sami poznají, kde už přešláply.

Respondent 3: „*Ale určitě to děcka vycítí, co už mě vadí, a co už nesu jako negativně.*”

Ostatní v budování hranic, kam mohou děti zajít, spoléhají na vnitřní řád DD. Ten dětem dává základní pravidla toho, jak by se měly chovat, stejně jako školní řád ve škole. Jedna z respondentek se také domnívá, že by hranice mohlo pomoci utvářet vykáání.

Respondent 2: „*Ano, vyplývá to z vnitřního řádu. Já bych možná byla pro to, aby se dospělým vykalo, protože nejsme klasický typ rodiny. Ta odměřenost ze strany vychovatele, čímž možná budujete to postavení, ale je to na schopnostech a pedagogických dovednostech toho vychovatele.*”

Respondent 6: „*Určitě mají vnitřní řád DD, který oni prostě musí dodržovat, plnit. A jo máme určitě jo.*”

Hranice chování u dětí určují v DD vychovatelé. Podobně jako učitelé ve školách, nebo rodiče. Každý přitom používá svůj způsob, jak tyto hranice vybudovat. Někteří spoléhají na oporu v rádech zařízení, jiní na komunikaci, vzájemnou domluvu a společné vytváření pravidel, někteří na cit dětí.

7. Podkategorie: Posilování empatie

Otázka, kterou jsem v tomto případě pokládala, byla zaměřená na to, zda si agresori uvědomují, jak se oběť při jejich útocích cítí. Vychovatelů v DD, jsem ptala, zda s touto situací nějakým způsobem pracují. Pouze jeden respondent odpověděl, že takovýto způsobem s agresivním dítětem nepracuje. Ostatní se shodují na tom, že je určitě vhodné probrat s oběma účastníky vzniklou situaci a zaměřit se nejen na chování, ale i na pocity a prožívání dětí. Většinou se tak děje prostřednictvím plánů rozvoje osobnosti nebo vlastního sebehodnocení. Přesto, že děti vědí, jak se v tomto směru mají chovat, pokud vznikne situace, která je rozčílí, opět se chovají agresivním způsobem.

Respondent 1: „*Já myslím, že jo. Že to můžu tak říct, že ano. Opravdu se snažíme asi v rámci plánu rozvoje osobnosti a dalších tady těch našich měsíčních hodnocení a formy komunikace s těmato dětma toto rozebírat a i tady tento bod, ten prvek té empatie nebo vcítění se do druhého, do té pozice oběti, volíme jako jeden z prostředků, aby si to uvědomil.*“

Respondent 2: „*Ano, určitě. Když jsme dělali takovéto sebehodnocení svého já, silné, slabé stránky, SWOT svého já. Dost s těma dětma pracuju už na této bázi, tak to konkrétně oni popíší velmi dobře, popíší i velmi dobře proč by to neměly dělat, jak by se měly příště chovat, ale v momentě, kdy ten výbuch přijde, tak to samozřejmě se všechno, všechno smete.*“

Respondent 3: „*Musím se přiznat, že někdy se to sklouzne pouze do hodnocení, jak ses choval, ale uznávám, že by určitě mělo být i to společné, jak ses přitom cítil ty.*“

Resondent 6: „*Většinou jo. Většinou si je vezmu oba dva a řešíme proč se to stalo, ty dva, co jsou v sobě.*“

Jedna z dotázaných se v rámci této otázky zmiňuje o tom, že v DD funguje zažitý koloběh, kdy starší děti odchází a jejich funkci přebírají mladší. Vychovatelka se domnívá, že je to způsobeno tím, že dětem chybí klasický vzor rodiny, uspořádání toho, že každý má v rámci

rodiny svou funkci. Funkce v DD se podle dotazované vychovatelky mění podle toho, jak děti přicházejí a odcházejí.

Respondent 5: *Snažíme se, stává se nám, že máme malé a ti dorůstají, a ti, co dorostly nám bijou ty menší. Je to věčný koloběh, prostě je to skupina, kde vždycky někdo odejde, někdo přebere něčí roli, funguje to. Chybí klasický vzor rodiny, matka, otec, sourozenci.*“

8. Podkategorie: Přesun dítěte

Jedním ze způsobů, jak řešit agresivní chování dítěte, je přemístit ho do jiné výchovné skupiny, nebo diagnostického ústavu. Názory vychovatelů na to, zda je tato metoda přínosná, se liší. Někteří se domnívají, že to není řešením, že by se to mělo spíše řešit na místě, v rámci dané výchovné skupiny. Podobně jako se dají vyřešit problémy v rodině.

Respondent 2: *„Spíš se snažíme, že to je rodina a v té rodině se to musí zvládnout, jo. Samozřejmě pokud už je nějaký velký problém, tak to dítě se převáží zpátky do diagnostického ústavu.“*

Respondent 5: *„Nee, podle mě to nemá ani význam, není to řešení. No a to, že je přetáhnu zase do jiného prostředí, zase ztrácí to co tady prostě, ono je přehazované, pak celý život. Já bych to nedělala, má mít to svoje a v tom má zůstat. Nepřehazovat ani z pokojíčku do pokojíčku, to se snažíme a neděláme to.“*

Jiní převoz dítěte do diagnostického ústavu zažili a domnívají se, že daný stav nešel řešit jiným způsobem, protože agresivita dítěte příliš ovlivňovala dění ve skupině, a to negativním způsobem.

Respondent 1: *„, Ano, převážel jsem hochu, měl psychiatrickou diagnózu. V případě toho hochu, o kterém jsem mluvil, který byl přemístěn do specializovaného ústavu, tak tam asi jiné řešení nebylo, je to dost velký problém, pokud ten starší se takto prezentuje, tak s těma malýma je pak dost velký problém, protože potom to trošku sklouzává k tomu, že ty pravidla, tam určuje on a ne ten pedagogický pracovník.“*

Respondent 4: *„Stoprocentně ano, proto to opatření většinou nastane, aby to mělo nějaký přínos.“*

Respondent 6: *„Mám zkušenost, že když se nesnesou na té skupině, tak je musíme jakoby rozdělit, že potom je to lepší. Je lepší práce s tou skupinou, protože jakmile jsou tam, jakože se nesnesou, tak je to potom problém pro všechny.“*

Jedna z dotazovaných nemá zkušenosti, ani s přesunem dítěte do jiného ústavu, ani výchovné skupiny.

Respondent 3: „*Zkušenosti s tímto zatím nemám.*“

Celkově se však vychovatelé domnívají, že pokud je diagnóza potvrzena lékařsky a problémy dítěte v tomto směru jsou vážné, je přesun lepší nejen pro samotné dítě, ale celkově pro celou skupinu.

6.3 Kategorie: A co dál?

Poslední kategorie výzkumu je věnována jiným formám toho, jak se dá agresivita zvládat. Když klasické metody práce s agresivními dětmi nefungují, zbývají vychovatelům ještě jiné možnosti, jak se dá agresivita zmírnit. Mezi ně patří např. užívání léků, sezení s psychology, terapeutky nebo psychoterapeutky a také osobní přístup samotných vychovatelů. V této kategorii jsem se zaměřila především na otázky, které jsou s těmito tématy spojeny. Obsahuje následující podkategorie: medikace, osobní přístup a psychoterapie.

1. Podkategorie: Medikace

Léky jsou jedním ze způsobů, jak se dá agresivita dětí zmírňovat a řešit. Podle mě by však neměly být jedinou metodou, měly by sloužit jako doplněk. I vychovatelé mají na užívání léků z tohoto důvodu rozporuplné názory. Shodují se v tom, že velmi záleží na posudku odborného lékaře a také na názoru dítěte, zda chce léky užívat. Ale na druhou stranu, mají pocit, že to v některých případech může pomoci nejen dětem, ale i ostatním ve skupině.

Respondent 1: „*To je asi dost těžká otázka na takové jednoduché odpovězení. Protože myslím si že tak asi 50 na 50 to je těžko odpovědět jednoznačně. V některých případech to rozhodně pomůže. Setkal jsem se s tím že i ty děli to braly jako pozitivum, pamatovaly si na to, vyžadovaly to večer a ráno, dejte mi a nebraly to jako něco negativního, něco špatného, že musí brát nějaké léky. Anebo naopak se to tak obráceně, právě, že to neradi berou a že nechtějí. Tak půl na půl.*“

Respondent 3: „*Na jednu stranu mám pocit, že do jisté míry to chrání okolí, protože ono, opravdu pořád s nimi být nemůžete a kdyby teda mělo dojít k napadení, třeba jiného, mladšího, menšího, tak bych to brala.*“

Respondent 4: „Víte agrese, agresivita, může vznikat různě. A medikace může mít příznivý vliv na změnu chování dítěte. Pokud mu dodáme léky, začne mu to fungovat a začnou mu ty spoje, spojovat fungovat tam kde mají, a kde to normálnímu dítěti spojuje. Tato medikace je úplně v pořádku. Na druhé straně může být dítě, které přijde z domu a má vžitý nějaký model, třeba agresivní a často agresivní a mu to v zátěžové situaci sepne trošku jinak, protože to považuje za normální, za běžné a za přirozené. Medikovat takové dítě asi bych velmi zvážil tzn. medikace ano, ale.“

Jiní nemají s užíváním léků v této oblasti zkušenosti, nebo se domnívají, že to není úplně nejlepší řešení.

Respondent 2: „Velmi záleží na psychologickém posouzení a na tom, nejsem zastáncem.“

Respondent 5: „S práškama nemám zkušenost, takže ne.“

Respondent 6: „Já nevím, nemáme nic takového, vyloženě proti agresi.“

2. Podkategorie: Osobní přístup

V této otázce jsem se vychovatelů ptala, zda mají nějakou metodu, přístup nebo něco jiného, co na agresivitu dětí funguje. Vychovatelé se shodují, že za léta praxe, už přišly na nějaké způsoby, jak se dá agresivní chování dětí předjímat. Většinou dávají důraz na rozebrání situace a domluvu.

Respondent 3: „Většinou zabírá klidný přístup, teda jak jsem říkala. Takže opravdu to nechat odeznít, ale ne zase příliš dlouho, aby to jako neztratilo takovou tu, ten náboj.“

Respondent 4: „Mám pár soukromých takových jakoby postupů, fintiček, ale pokud to jde zadržet, dneska jim to většinou stihnu domluvit. A pokud to nestihnu, tak to stejně nezachráním.“

Respondent 5: „Odpustit, nejdřív pokárat a pak odpustit no.“

Respondent 6: „No nejlepší je asi rozebrat s tím dítětem a vyhýbat se tomu a snažit se u toho dítěte, aby se to neprojevovalo.“

Ostatní se domnívají, že velmi záleží na situaci, v které se to odehrává. A tvrdí, že se nedá nějaká univerzální metoda stanovit. I když můžete předpokládat, co se asi stane, když dítě dobře znáte, dokážete předvídat jeho kroky.

Respondent 1: „Že bych měl nějakou metodu, tak to si nemyslím. Člověk jedná, podle situace, která nastane.“

Respondent 2: „Vůbec ne, protože i když předjímáme určité reakce a chování tady těch dětí, to už si myslím, že člověk za ty roky ví a jak. Tak to nikdy nedokážete, takto jednoznačně stanovit.“

3. Podkategorie: Terapie

Další metodou, jak zvládat agresivitu, je využít pomoci psychologa, terapeuta nebo psychoterapeuta. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím různých terapeutických cvičení. Ta pomáhají dětem uvědomit si své vlastní já, zklidnit se a najít si svou cestu v životě. Všechny jmenované oblasti jsou důležitými faktory, které pomáhají zmírňovat agresivitu dětí.

Dva z respondentů se přímo nesetkali se spoluprací terapeutů nebo psychologů v této oblasti. Nemají s takovou terapií žádné zkušenosti. Ostatní se domnívají, že to pro děti má význam a přínos. Situace se podle vychovatelů vždy v rámci sezení s terapeutem zlepšila. Dva z vychovatelů se vyjadřují ke konkrétním případům, kdy se takové terapie zúčastnili přímo sourozenci.

Respondent 1: „Ano jeden hoch se na SVP u paní magistry terapeutických sezení, kdy to absolvoval se svým bratrem a používaly se formy jako Barvy života. Toto konkrétně, ty Barvy života, zaujaly i mě a byly přínosné velmi. Tam byl vidět posun okamžitý, problematická komunikace a hádky jejich a neshody s bratrem byli dost občas výbušné a emocionální se na základě tohoto, asi taky zklidnily. A myslím si, že určitě to pomohlo.“

Respondent 3: „Byla to Help pomoci, kde s nimi ta psychologička, pracovala s každým zvlášť i dohromady, s vychovatelem. Krátkodobý. Určitě by se vyplatilo to nějakým způsobem opakovat. Možná trošku v jiné formě, ale já se snažím využít takových těch i sociálních dovedností využít, různých her, různých výchovných činností, které k tomu nějak spějí.“

Jeden z dotazovaných vychovatelů se domnívá, že děti takovéto formy nemají příliš rády, že se jim snaží spíše vyhybat. Ale přiznává, že účinek bývá pozitivní.

Respondent 4: „ To je běh na dlouhou trať, takže většinou ty terapeutické metody, konkrétně děti psychology nemají moc rády, ale vliv to na ně má dobrý.“

A jedna z dotazovaných si naopak myslí, že to dětem spíše pomáhá. Mají možnost promluvit si o problému s někým jiným. Podle ní se děti, psychologům více otevřou a jsou sdílnější.

Respondent 6: „Myslím si, že to pomáhá, že se mu otevřou víc než nám. Přijdou na ten důvod, proč se to děje.“

7 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké metody práce používají vychovatelé v dětských domovech ke zmírnění agresivity dětí. Ve výzkumu jsem se tedy zaměřila na vychovatele v dětských domovech. Ti mohou svým chováním a cílenou prací agresivitu dětí ovlivňovat a zmírňovat. Mají možnost se dětem individuálně věnovat a pracovat s nimi delší dobu. Ze čtyř oslovených dětských domovů mi bylo umožněno provést výzkum ve dvou zařízeních, kde mi celkově poskytlo rozhovor šest vychovatelů. Oba zmíněné DD se nacházejí ve Zlínském kraji.

Výzkumný problém jsem definovala následovně:

Jaké metody používají ke zmírnění agresivity dětí vychovatelé v DD?

Metod, které se dají použít na zmírnění agresivity u dětí, existuje několik. Vychovatelé mají několik možností, jak agresivitu dětí ovlivňovat. Z výzkumu, který jsem provedla ve dvou dětských domovech, vyplývá, že vychovatelé se s agresivními dětmi snaží pracovat. Používají přitom několik konkrétních metod, které ovlivňují agresivitu pozitivním způsobem, tzn. dochází k její eliminaci.

Patří mezi ně budování perspektivy agresora, vybití energie pomocí sportu, výletů a různých pracovních činností, dále behaviorální přístup, v určité míře se také vychovatelé snaží posilovat u agresivních dětí empatii. Také jako kladné hodnotí, pokud jsou dětem umožněna sezení s odborníky, psychology a terapeutky. Někteřým vychovatelům se také pro práci s agresivními dětmi osvědčil klidný přístup, rozebrání situace a umět dětem odpustit.

Protože výzkumný vzorek vychovatelů není velký, nedají se výsledky generalizovat. Slouží jako výstupy pro konkrétní DD.

Dále jsem se v rámci výzkumu zabývala několika výzkumnými otázkami:

Jaké mají vychovatelé zkušenosti s agresivitou dětí?

S agresivitou se za svou praxi setkali téměř všichni vychovatelé. A všichni s ní mají své vlastní zkušenosti. Shodují se v tom, že se agresivita projevuje častěji mezi dětmi navzájem a že na ně samotné nikdo neútočil. Z odpovědí také vyplývá, že je mnohem více patrná u chlapců, než u dívek. Dva vychovatelé uvádějí konkrétní příklady, kdy se silná agrese projevovovala mezi chlapci-sourozenci.

Co se týká projevů agresivity dětí v dětských domovech, vychovatelé se shodují na nadávkách, vulgarismech, fyzickém napadení a rvačkách. Sprostá slova a nadávky uvádí jako projev agresivity pět z šesti dotazovaných vychovatelů. Shodují se v tom, že se objevují nezdědka. Na druhou stranu závažné případy napadení, které by bylo potřeba řešit kázeňským opatřením, se objevují podle jednoho z dotázaných jednou až dvakrát do roka. Protože slovní agrese, může být předstupněm té fyzické, měli by podle mého názoru vychovatelé jasně dávat najevo, že nadávky do běžného slovníku nepatří. A že se situace dají řešit bez toho, aniž bychom někomu sprostě nadávali, nebo ho uráželi.

Názory respondentů na to, jestli agresivita u dětí roste, jsou různé. Někteří se domnívají, že dnešní generace dětí není horší, než ta předchozí, ale jakýmsi způsobem se přizpůsobuje společnosti. Respondenti tvrdí, že pokud nějaká agresivita roste, je to právě slovní, v řeči dětí se často objevují, již zmíněné vulgarismy. Podle jiných souvisí agresivita dítěte s věkem. Většinou se agresivní chování nejvíce projevuje v pubertě, a pak má klesající tendenci. Tento názor potvrzují i odpovědi respondentek dva a šest. Nejvíce mají, podle respondentů, vliv na agresivitu dětí filmy, média, velká svoboda a společnost.

Jak se vychovatelé dívají na metodu budování perspektivy agresora?

Všichni oslovení respondenti, metodu, která se zaměřuje na budoucnost a perspektivu dětí, používají. Shodují se v tom, že to pro děti, je důležité. Baví se tak s nimi, o tom, zda jim agresivní chování pomůže k dosažení jejich cíle, nebo nikoliv. I když někteří zároveň tvrdí, že záleží také na samotných dětech, jestli se o tom chtějí bavit, a zda si z toho rozhovoru něco odnesou. Respondenti se však s dětmi v tomto směru snaží komunikovat a považují to za základní činnost vychovatele v dětském domově. Pouze jeden respondent uvedl, že agresivita dítěte s tímto přístupem nijak nesouvisí.

Myslím si, že rozhovor na toto téma, pomáhá agresivním dětem zejména v tom, že si mohou uvědomit, čeho chtějí dosáhnout, čím chtějí být, kam se chtějí v životě dostat. Děti tak podle mě lépe chápou smysl budoucnosti a správného chování.

Jak se vychovatelé snaží u dětí odbourávat agresivitu?

K odbourávání agresivity používají vychovatelé různé postupy. Nejčastěji k nim patří sport a činnost, která děti zaměstnává. V rámci sportovních aktivit vychovatelé volí jízdu na kole, běhání, fotbal a v jednom z DD si vychovatelé z tohoto důvodu zřídili posilovnu. Je

všeobecně známo, že sport pomáhá vyplavovat endorfiny a děti si při něm mohou vybit svou přebytečnou energii.

Co se týká jiné činnosti, jde o jakkoliv práci navíc, která zaměstná dítě. Jedna z vychovatelek se domnívá, že by nebylo špatným nápadem, mít vedle DD pole, kde by se děti při práci vybit a odreagovat se. Z tohoto důvodu také organizuje brigády pro městský úřad.

Dalším způsobem, jak odbourat u dětí agresivitu a přivést je do jiného prostředí, je pořádání různých akcí a výletů. Výlety a exkurze se pořádají v obou zmíněných DD a to velmi často. Podle dotázaných respondentů mají na agresivitu dětí spíše pozitivní vliv. Především v tom, že získají nové zkušenosti a zažijí něco jiného, nového.

Jak hodnotí vychovatelé behaviorální přístup?

Pomocí behaviorálního přístupu se u dětí dá docílit změn chování. Děje se tak vhodným používáním odměn a trestů, hledání alternativ chování, a s tím související probírání situace, v které se dítě chovalo agresivně.

Odměny a tresty hodnotí vychovatelé velmi kladně. Jsou používaným výchovným prostředkem, jak se dá docílit u dětí změn v chování. Myslí si, že stejně dobře funguje, jak trest, tak i pochvala. Dalším bodem je rozebrání situace, v které se dítě chovalo agresivně popř. promluvit si o alternativách toho, jak by se dítě mohlo zachovat příště. Dotázání respondenti se všichni shodují, že s dítětem určitě toto probírají. Řeší, proč se to stalo, co ho k tomu vedlo. Většina vychovatelů se také shoduje na tom, že je lepší nechat prvotní emoce odeznít a promluvit si později, za den, za dva.

S agresivitou dítěte do jisté míry souvisí i to, jak má vychovatel nastaveny hranice, co si u něj smí děti dovolit. Jak se v jeho přítomnosti smí chovat a jak ne. Vychovatelé se domnívají, že nastaveny tyto hranice určitě mají. Někteří hledají při vytváření hranic oporu ve vnitřním řádě DD, někteří se snaží s dětmi diskutovat a vytvářet si s nimi společná pravidla. Podle mého názoru je lepší cestou, pokud se děti na těchto pravidlech mohou podílet. Cítí se tak být jejich součástí a jsou si více vědomy, co je dovoleno a co zakázáno.

Jak vychovatelé posilují empatii agresorů?

Empatie a vcítění se do oběti může v agresorovi vyvolat pocit lítosti. Vychovatelé, kromě jednoho, empatii posilují, zejména tím, že se k agresivnímu chování dítěte vracejí a hovoří

o něm. Nejen o tom, jak se choval, ale také o pocitech. Nejen vlastních, ale i o pocitech oběti. Většinou se tak děje prostřednictvím plánů rozvoje osobnosti nebo vlastního sebehodnocení a SWOT analýz.

Dva z vychovatelů ve svých odpovědích uvedli, že se snaží mluvit o vzniklé situaci právě s jejich konkrétními aktéry-agresorem a obětí, nebo celou skupinou. To se dá charakterizovat jako metoda usmíření, kdy dochází k tomu, že společně hledá náprava špatných vztahů. Agresor a oběť si tak můžou promluvit o tom, co jim na druhém vadí. Obě strany však musí s takovým postupem souhlasit. Proto by je vychovatelé neměli k takovému kroku nutit.

Jak vychovatelé hodnotí přesun agresivních dětí do jiné výchovné skupiny nebo jiného DD?

Dá se říct, že se vychovatelé v rámci tohoto problému rozdělili na dvě protikladné strany. Jedni mají s umístěním dítěte do jiného ústavu, nebo jiné výchovné skupiny kvůli agresivitě osobní zkušenost. Domnívají se, že v těchto konkrétních případech situace jinak řešit nešla a měla pozitivní vliv nejen na samotné dítě, ale i na práci v celé skupině. Vychovatelé jsou toho názoru, že pokud již problém přeroste, samotný DD není schopen poskytnout dítěti adekvátní péči. Hrozí také, že jedinec svým chováním negativně ovlivňuje dění ve skupině.

Druhá skupina respondentů, nemá s tímto zkušenost, nebo se domnívá, že to není nejlepší řešení. Chápu výchovnou skupinu jako rodinu, v které by se měl problém vyřešit.

Jak se vychovatelé dívají na jiné postupy, kterými se dá zmírňovat agresivita dětí?

Do této kategorie spadají otázky, které se týkají toho, jak se vychovatelé dívají na užívání léků na agresivitu, zda oni sami mají nějakou metodu, co na agresivní děti zabírá, zda vychovatelé využívají pomoci psychologů, nebo terapeutů v této oblasti.

Pohled vychovatelů na užívání léků u dětí je rozporuplný. Shodují se, že velmi záleží na posouzení odborným lékařem, etopedem nebo psychologem a na konkrétní situaci. V některých případech může léčba pomocí medikamentů usnadňovat život dětem samotným i okolí, tím že dojde ke zklidnění, nehrozí tak často agresivní výpady jedince. Na druhou stranu děti to mohou brát jako přítěž a právě z tohoto důvodu nejsou této metody někteří vychovatelé zastánci, jiní nemají s užíváním léků v tomto případě zkušenosti. Celkově se

tedy nedá říct, zda jsou vychovatelé pro nebo proti, záleží to podle nich na zvážení situace a také s ohledem na dané dítě.

V osobním přístupu k agresivním dětem se vychovatelům nejvíce osvědčila domluva, klidný přístup a odpuštění. V klidu rozebrat situaci, jak a co se stalo, pokud možno bez horkých emocí. Poté dát dítěti najevo, že udělalo chybu a odpustit mu.

Dva se však také shodují na tom, že záleží na konkrétní situaci, a že se nedá univerzální metoda pojmenovat. Na každé dítě zabírá totiž něco jiného.

Poslední oblastí, na kterou jsem se ptala, jsou terapeutická sezení s psychology, terapeuty atd., která také mohou dětem s agresivními sklony pomoci. Celkově se vychovatelé shodli na tom, že terapie, s kterými mají zkušenosti, měly pro děti pozitivní přínos a také jim pomohli. I když v některých případech byly účinky pouze krátkodobé.

ZÁVĚR

Agresivita dětí je jev, o kterém v poslední době slyšíme, čím dál častěji. O tomto problému se mluví v médiích, ve školách, v dětských domovech a ostatních zařízeních, která jsou pro děti určena. Odborníci, kteří se zabývají tímto tématem, nejsou jednotní v tom, zda agresivita dětí stoupá, nebo je pouze odrazem celé společnosti. Během dospívání se u dětí objevuje několik období, v kterých ochota chovat se agresivně vrcholí. Nejen v nich by měli vychovatelé, pedagogové a ostatní pracovníci zpozornět a těchto projevů si všimnout a začít je regulovat pomocí určitých metod nebo postupů.

Protože jsem o metodách, jak pracovat s dětmi, které se projevují agresivně, věděla málo, zaměřila jsem se na toto téma ve své diplomové práci. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jaké metody používají vychovatelé ke zmírnění agresivity dětí v dětských domovech. Z výzkumu, který jsem provedla, vyplývá, že vychovatelé si agresivních projevů u dětí všimají a snaží se pracovat společně s dítětem na tom, aby docházelo k jejich zmírňování. Metody, které k tomu používají, jsou rozmanité od rozhovorů s dětmi o jejich budoucnosti, přes sport a výlety, behaviorální přístup, posilování empatie až po sezení s psychologem nebo terapeutem. Vychovatelům se také osvědčilo několik soukromých postupů, jak se dá s agresivitou dětí bojovat. Patří mezi ně: klidný přístup, odpuštění a probrání dané situace. Mnozí z dotázaných vychovatelů přiznávají, že práce s těmito dětmi často není jednoduchá, je však velmi potřebná. Může totiž ovlivnit další směřování dítěte a pomoci mu k tomu, aby své problémy dokázalo řešit bez agresivních projevů. Pokud se naučí krotit své emoce a řešit problémy v klidu a s rozvahou, je to plus nejen pro ně samotné, ale i pro okolí.

Diplomová práce slouží jako zpětná pro dotazované vychovatele. Může jim poskytnout náměty pro jejich další práci a výchovnou činnost. Praktický přínos práce, vidím i v tom, že se k tématu vyjádřili vychovatelé, kteří se s agresivitou dětí potýkají, musejí ji řešit a mají s touto oblastí zkušenosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANTIER, Edwige, 2004. *Agresivita dětí*. Praha:Portál. ISBN 80-7178-808-2.
- [2] AUGER, Marie Therese a Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-907-0.
- [3] BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV Nakladatelství. ISBN 80-86642-08-9.
- [4] BENDL, Stanislav, 2011. *Kázeňské problémy ve škole*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-436-0. Aktualizované a doplněné vydání.
- [5] BLÁHA, 1968, podle BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV Nakladatelství. ISBN 80-86642-08-9.
- [6] BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLONOVÁ, 2006. *Šikana na ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros nakladatelství. ISBN 80-00-01552-8.
- [7] ČAPEK, Robert, 2008. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1718-0.
- [8] ČERMÁK, Ivo, HŘEBÍČKOVÁ, Martina a Petr MACEK, 2003. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-86620-06-9.
- [9] ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 1998. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion. ISBN 80-85858-70-3.
- [10] HRDLIČKOVÁ, Vlasta a Jiřina PÁVKOVÁ, 1987. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [11] JÁNSKÝ, Pavel, 2004. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus. ISBN 80-7041-114-7.
- [12] KAUKIANEN, A., 1996, podle VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1074-4.
- [13] KOLÁŘ, Michal, 1997. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-123-1.
- [14] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2004. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0818-3.

- [15] KYRIACOU, Chris, 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-945-3.
- [16] MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.
- [17] MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2310-5.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich, 1995. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-08-7.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X. 2.vydání.
- [20] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- [21] PARRY, CARRIGTON, 1997, podle BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV Nakladatelství. ISBN 80-86642-08-9.
- [22] PONĚŠICKÝ, Jan, 2005. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-593-0.
- [23] ROGGE, Jean-Uwe, 1996. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-418-4.
- [24] ŘÍČAN, Pavel, 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.
- [25] SPURNÝ, Joža, 1996. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion. ISBN 80-85858-30-4.
- [26] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert. ISBN 80 – 85834 – 60 – X.
- [27] ŠVARÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0.
- [28] TAXOVÁ, Jiřina, 1967. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství.
- [29] VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1074-4.

[30] VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ, 2008. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.

[31] WARREN, N.C., 1990, cit. podle KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2004. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0818-3.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj. A jiné

Atd. A tak dále

DD Dětský domov

Např. Například

Tzn. To znamená

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- Rozložení výzkumného vzorku.....	39
Tabulka 2- Názvy kategorií.....	41

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky k rozhovoru pro vychovatele

Příloha P II: Rozhovory s vychovateli

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY K ROZHOVORU PRO VYCHOVATELE

Kategorie: Zkušenosti s agresivitou

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?
2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?
3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?
4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Kategorie: Jak na agresivitu?

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?
6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.
7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.
8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?
9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situací, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?
10. Máte jako vychovatel(ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?
11. Pracujete jako vychovatel(ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?
12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Kategorie: A co dál?

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě? Jaký to mělo pro dítě přínos?

PŘÍLOHA P II: ROZHOVORY S VYCHOVATELI

Respondent 1

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 1: Ano

2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 1: Myslím, že rozdíl je zásadní v tom, jestli se agresivita projevuje vůči dětem navzájem nebo vůči tomu pedagogickému pracovníkovi. Děti mezi sebou s tím se setkal určitě vícekrát. To není až tak výjimečné, i když nedá se říct, že by to bylo něco běžného.

Tazatel: **Můžete uvést konkrétní příklady?**

Respondent 1: Vzhledem k zařízení, v kterém se nacházíme, což je dětský domov, tak ty vulgarismy se vyskytují naprosto nezdědka, to je nechci říct běžná věc, ale zvlášť u chlapců, kteří jsou v dospívání, v pubertě tak často řeší i banální věci pomocí nějakých vulgarismů, i když ví, že takovým způsobem ničeho nedosáhnou, takovým způsobem se projevují a občas občas, což řeknu v rádech několika případů za rok, jednoho až dvou případů se objeví nějaké závažnější akce, kdy teda je nutné to řešit kázeňským opatřením nebo něčím podobným. Kdy komunikace selže teda a hoši, zpravidla hoši, s dívkami jsem se ještě nesetkal hoši to vyřeší, klasickou rvačkou. Co se týče mé praxe, již 10 let, ublížení na zdraví jsme neřešili. Jsou to běžné zduchačky, válení se po zemi, běžná klukovská rvačka.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 1: Tak hodně, hodně, hodně filmama, jo prostě. A pak teda i tím vzájemným chováním.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 1: Spíš ta slovní, u té by se dalo mluvit o nějaké vzrůstající tendenci. Podle mého názoru faktická agrese, sám si myslím, že je to pořád stejné. Záleží na těch individualitách, pokud je u nás hoch, který má problémy až pomalu etopedického rázu, s chováním, nebo něčím takovým, nějaké poruchy, tak to samozřejmě k tomu bývá blíž. A tyto děti mají k takovému jednání sklon, jaksí k takovému zkratkovitému jednání a a k

volbě tady těchto prostředků, aby dosáhli svého. Ale myslím si, myslím si že nějaká stoupající tendence, asi asi to tak zřetelně vidět není.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 1: S agresivními dětmi je nejdůležitější toto probírat, úplně nejvíc každopádně. A je to, nechci aby to vyznělo nějak příliš ideálně, ale myslím si, že každý z nás, kdo tady pracujeme by to rozhodně volili jako jeden z prvních následků, jeden z nějakých dalších kroků, kromě nějakého kázeňského opatření, tady takovýto rozhovor. Ať už teda o tom, co bylo příčinou té situace, proč se to tak vyhrotilo. Jestli dosáhl tady tím způsobem svého cíle, nebo naopak ten svůj cíl jakoby ještě oddálil, tím že se teda s někým porval. Takže určitě se snažíme, s těmato i se všema ostatními, hovořit o jejich perspektivě, což na to se poslední dobou klade, čím dál větší důraz. Protože se hovoří o té neúspěšnosti dětí z DD a podobně, což je fakt. Takže rozhodně se s nimi o tom hovoří, řekl bych, že čím je to dítě starší, dospívající, tím se o tom hovoří častěji. Protože se plánuje odchod ze zařízení, a podobné další věci, rozebírá se to. Pak je rozdíl v tom, jestli je to dítě přístupné nebo ne, jsou takový, kteří řeknou, že nám do toho nic není, nesdělí ani slovo, jsou takový, kteří jsou sdílní a jsou rádi, za to, že má někdo zájem, a že se někdo s něma chce bavit.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 1: Teď byly shodou okolností, tady DDM Pastelka pořádal přes nějaký grant, mám dojem od Terezy Maxové: Nechci sedět v koutě, kde měly děti možnost se naučit společenským, historickým i moderním tancům. Tak tam bylo zajímavé sledovat reakce těch dětí, kdy jsme si mysleli, že dospívající budou tímto velice zaujatí, protože taneční jsou dost finančně náročná akce, takže ne každému, ne každý jaksi až k těm tanečním dospěje. Je to otázka nákupu oblečení, otázka nočních hodin, kdy se vrací dost dlouhou dobu někde z Hradiště apod. Paradoxem je, že ty starší děti to zaujalo o to méně, byly tam jakési problémy taky s chováním, narušováním jaksi toho, těch lektorek, jejich hodin, ale tak to prostě patří k tomu.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 1: Máte na mysli jako společné výlety, děti s instruktory někam?

Tazatel: Děti s instruktory, děti samy, výchovné skupiny.

Respondent 1: Neustále, jestli to můžu říct, tak jednoduše a stručně.

Tazatel: **Myslíte, že to má nějaký pozitivní efekt i pro ty agresivní děti?**

Já myslím, že pozitivní efekt to pro ně má, i když, v tom okamžiku, kdy kolikrát ta akce je naplánovaná, nebo se na nějakou odjíždí tak kor u těchto dětí, které jak bych to tak řekl, velmi snadno si ten problém najdou a v podstatě vadí jim skoro všechno. Jsou takoví jedinci, kteří jsou prostě trošku konfliktnější apod. Takže zase nějaké hloupá akce s domovem a nuda, proč a za co, co tam budeme dělat. Bývá to často potom tak, že z té akce velmi neradi odchází, velmi je to zaujme. Myslím, že je to pro ně i tady z toho úhlu pohledu, co říkám, jestli si to neuvědomí teďka, tak si to uvědomí, za pět za deset let, tak pořád je to dobře. Že jim to něco přineslo, něco se naučily.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 1: No se přiznám teďka, není to asi úplně nejlepší, že z mých úst, když to řeknu, ale řeknu to tak, jak to je. S tou pochvalou se pracuje méně, než s těmi tresty, protože je tady vlastně institut, co máme my výchovné opatření. Výchovné opatření může být kladné nebo záporné, pozitivní nebo negativní a většinou to výchovné opatření se k němu sahá v těch negativních věcech, protože, troufnu si to tak říct, máme ve službě poměrně dost možností a prostředků, jak ty děti pochválit, jak jim dát něco navíc, jakým způsobem jim umožnit to, zpravidla to s čím oni přijdou. Mám zájem jít na vycházku, jít za kamarádem, do knihovny na internet. Ano nebo ne, tam vždycky je na tom, jak ten vychovatel zváží, co je pro něj vhodné nebo nevhodné, s kým chce jít například, jestli je pravděpodobnost, že bude na internetu komunikovat s rodinou nebo se bude pohybovat někde jinde. Takže tady v těchto drobných věcech, z kterých se služba skládá máme myslím si dost prostoru k tomu, jak ty děcka za něco pochválit, vyjít jim vstříc prostě. Takže říkám není to úplně nejlepší ale k tomu pozitivnímu výchovnému opatření se sahá vyloženě v případech, kdy je opravdu něco extra. Vyznamenání ve škole na konci školního

roku, nějaký zvláštní úspěch nebo něco čím opravdu někdo vynikne, aby teda už to mělo nějaký smysl a potom se teda způsob odměny.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Hledáte alternativy toho, jak by se v takové situaci mohlo zachovat příště?

Respondent 1: Ano to souvisí i s respektem k těm dětem. A s tím přístupem k tomu, takže určitě to neshodíme ze stolu, prostě ses s někým porval, a to je špatně, a tím to končí, je to asi na místě. Ty důvody se pokusit nějak objektivně zhodnotit, jestli jsou relevantní nebo nejsou a hlavně se pokusit nastínit jiné možnosti řešení. Takže myslím si, že pokud můžu mluvit za sebe, tak asi určitě vždycky, pokud toto se stane, tak hovoříme, jak dohromady, tak ve skupině o tom, tak i s těma jednotlivýma účastníkama zvlášť. Není to teda rozhovor několikahodinový, že to těžko tady budem praktikovat, ale rozebrání té situace důvody, příčiny, následky uvědomit si prostě, jestli to je ten způsob, jak dosáhnout svého.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 1: Já konkrétně za sebe si myslím, že jo. Já si myslím, že máme jasně dané hranice. Že naprosto jednoznačně reaguju na jakékoliv takovéto náznaky, i když po těch několika letech, co tady pracuju trošku některé věci přehodnocuju. A takový ten reálný náhled se u mě rozvíjí víc, že oni opravdu pokud budou chtít mezi sebou, když to nepustí ven, když to řeknu laicky, tak velmi těžko se s nějakým problémem pracuje. Velmi těžko se dá problém uchopit, pokud ti, kteří jsou v té pozici poškozovaných, ať už z jakéhokoliv úhlu pohledu. Pokud oni s tím nepřijdou ven a nemají zájem to řešit, což je teda si vyžaduje odvahu a já nevím, co všechno. To bývá dost problematické, tak je problém pro nás něco řešit, něco uchopit, když nemáme relevantní informace. A vlastně je to jen o tom, co my pozorujeme, co my slyšíme. Ale myslím si, že já dost jasně reaguju i na vulgarismy, což mě silně vadí i na samozřejmě projevy jakéhokoliv fyzického násilí, ať už mezi vrstevníky nebo jakkoliv prostě.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 1: Hmmm,hmmm, já myslím, že jo. Že to můžu tak říct, že ano. Že v okamžiku, kdy nějaký problém se opravdu vyskytne, kdy se opravdu objeví nějaké fyzické násilí, ať už teda je to pojmenováno jako šikana nebo cokoliv jiného, tak opravdu se snažíme asi v rámci plánu rozvoje osobnosti a dalších tady těch našich měsíčních hodnocení a formy komunikace s těmato dětma toto rozebírat a i tady tento bod, ten prvek té empatie nebo vcítění se do druhého, do té pozice oběti, volíme jako jeden z prostředků, aby si to uvědomil.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 1:Ano,převážel jsem hoča, to už je dost let... Měl psychiatrickou diagnózu a byl přemístěn do specializovaného výchovného ústavu v Čechách. To bylo vyloženě na základě tady těchto problémů. Ten byl asi tak jediný, který by do toho spadal. Jinak přemístění do výchovného ústavu už jsme tady zažili více, ale bývá to často z jiných důvodů, jako je např. opakované útoky, záškoláctví anebo zneužívání návykových látek.

Tazatel: Myslíte si teda že je to pro ty děti přínosné, nebo by se mělo zabránit tomu, aby se to opakovalo?

Respondent 1: Tak bude to znít trochu alibisticky, ale v některých případech je to teda pro nás, jako pro pedagogické pracovníky, i když v současné době jsme už jakoby vedení jako vysokoškoláci, takže je to pro nás problém. A myslím si, že v případě toho hoča, o kterém jsem mluvil, který byl přemístěn do specializovaného ústavu, tak tam asi jiné řešení nebylo, protože tam to bylo kombinované teda i s diagnózou od odborného lékaře, byl medikován apod. Takže tam asi v našich zdech, v našem prostředí a v našem zařízení bysme mu asi takovou péči nebo přístup odpovídající nebyli schopni dát nehledě na to teda, že pokud se takovýto hoch objeví, tak naprosto zásadním způsobem narušuje rodinou skupinu, zvláště v okamžiku, kdy se RS skládá od dětí mladšího školního věku až po dospívající učně nebo středoškoláky, tak tam je to dost velký problém, pokud ten starší se takto prezentuje, tak s těma malýma je pak dost velký problém, protože potom to trošku sklouzává k tomu, že ty pravidla, tam určuje on a ne ten pedagogický pracovník a zas je otázka, jak daleko může ten pedagogický pracovník zajít v těch represivních činnostech a aktivitách, aby jakoby dostal pořád svému, náplni své práce, aby pořád dělal to co má a nepřeháněl to.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 1: To je asi dost těžká otázka na takové jednoduché odpovězení. Možná je to až příliš odborná otázka pro mě jako vychovatele. Samozřejmě, že medikace nám v některých případech jako přináší ty dočasné, kýžené výsledky. Že ten hoch je třeba klidnější nebo něco podobného, nicméně jak říkám je to asi na zvážení odborným lékařem, ať už psychologem, psychiatrem nebo etopedem, nebo něčím, někým podobným. Protože myslím si že tak asi 50 na 50 to je těžko odpovědět jednoznačně. V některých případech to rozhodně pomůže. Setkal jsem se s tím že i ty děli to braly jako pozitivum, pamatovaly si na to, vyžadovaly to večer a ráno, dejte mi a nebrali to jako něco negativního, něco špatného, že musí brát nějaké léky. Anebo naopak se to tak obráceně, právě, že to neradi berou a že nechtějí. Tak půl na půl.

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 1: Že bych měl nějakou metodu, tak tak si nemyslím. Jako člověk jedná podle situace.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 1: Přímo s psychoterapeutem? Ano jeden hoch se na SVP u paní magistry terapeutických sezení, kdy to absolvoval se svým bratrem a používaly se formy jako Barvy života a další takové různé věci, které přispěly k uvědomění si. Takže můžu říct, že ano.

Tazatel: **A myslíte si, že to pro ně bylo přínosné?**

Respondent 1: Toto konkrétně, ty Barvy života, zaujaly i mě a byly přínosné velmi. Tam byl vidět posun okamžitý, i když teďka z dlouhodobého úhlu pohledu, zas ten chlapec, protože dospívá v současné době má 18 let. Tak zas je to už trošku někde jinde, zase už řeší jiné problémy, ale taková problematická komunikace a hádky jejich a neshody s bratrem byli dost občas výbušné a emocionální se na základě tohoto, asi taky zklidnily. A myslím si, že určitě to pomohlo.

Respondent 2

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 2: Ano.

2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 2: Výbuchy vzteku, zlosti. Takové hodně výbuchy provázené beru tu skupinu s kterou teď pracuju dva roky, to jsou sourozenci dva tady kluci. Hmmm.....výbuchy ne, ať to řeknu správně, prostě slovník „kanál“. I ta agresivita kopání do dveří, práskání s dveřma, rozbití dveří. Ta agrese u toho jednoho sourozence je silná.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 2: Určitě mám pocit, že agresivita vzrůstá. Protože se dbá víc na práva než na povinnosti.

Tazatel: **Čím je to podle Vás způsobeno?**

Respondent 2: Hlavně tím, že děti, do dětí je vtoukáno jaká mají práva, na co všechno mají nárok.

Tazatel: **Máte pocit že práva se upřednostňují nad povinnostmi?**

Respondent 2: Na 100 procent.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 2: Ne, neroste, protože ten konkrétní chlapec, ten má v současné době 18 a půl roku takže jsme se dostali přes tu, tu hranici. Ne spíš bych řekla, že už dokáže trošičku tlumit, konkrétně přede mnou.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 2: Ano, velmi pravidelně, protože konkrétně v té skupině, kde pracuji to je tady tato skupina, toho červeného bytu jsou děti, které jsou na prahu startu do života. Takže je to dennodenní naše výchovná činnost.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 2: Problém je ten, že my tady nemáme, protože jsou to kluci plní energie, mě by se líbilo, kdyby tady bylo, tak deset arů pole, nebo zahrady, aby měly tu pracovní, manuální činnost. Protože oni jsou zdatní jo a jsou zruční. Samozřejmě to pro Vás je taky pracovní činnost, protože to není výchovné stát u nich. To mě chybí. Jo takže se to snažíme

řešit tím, že jsme třeba dělali takový ten chodník, že třeba pokládali ty kameny, vysazovaly kytičky holky. Teď už třeba domlouvám s městským úřadem chodíme na brigády pro město. Sice nárazově, ale chodíme, chybí konkrétně dětem v DD, ne odjinud, chybí jim pracovní povinnosti. Ehm, fyzickou práci, nemyslím tím vynášení odpadkového koše.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 2: Účast na akcích mimo domov?

Tazatel: Mhh, ano.

Respondent 2: Asi bych to nespécifikovala takto, že toto konkrétně má na to vliv. Někdy je to na jejich přítěž, někdy se jim nechce, někdy i když se jim nechce, přesto se jim to líbí. Určitě v jiném prostředí se projevují jinak, ale i plusově i minusově. Plusově tím, že jsou takoví jakoby trošičku uzavřenější, ale naopak pokud mají obecnost, tak dávají najevo takové to své teenagerovské já, takže tím pádem minusově.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 2: Snažím se k těm dětem, protože bych řekla, že už jsou to děti opravdu dospělé chovat férově. Takže je to domluva, divej se, choval ses tak a tak, uznáš, že nepůjdeš třeba týden na vycházky. Ano, uznám. Ehm, nezakazuju už teď konkrétně takovou aktivitu, ale spíš hledám ehm, výchovné pracovní prostředky. Takže, co uděláš pro domov, co uděláš pro byt? Co uděláš pro to, aby se nám lepší žilo. Takže tím vede ta cesta příkazů, zákazů, odměn, trestů. Až tak bych to nespécifikovala. Spíš fakt se snažím tu takovou modifikaci, aby si oni samy už nastavily.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situací, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?

Respondent 2: Pokud to dítě má zájem samozřejmě ano, musíme to probírat, musíme se nad tím zamýšlet. Osvědčilo se mě, že ne hned, ale třeba po dvou dnech, po týdnu. Vytáhnout takovou tu chvíli, kdy řeknem ano divej se jo, teď po mě něco chceš, ale proč

ses choval takto minule, jo. Pokud má býčí zrak a červený šátek před sebou, tak nekomunikuje.

Tazatel: **A alternativy chování?**

Respondent 2: Já bych ráda hledala takovéto formy. Právě proto, to je, že bych mu dala ten rýč, a běž porýt tu zahradu, nebo ty hrábě, běž to vyhrabat. Protože ta genetická výbava, která konkrétně o těchto dětech, o kterých mluvím je taková že díky genové výbavě jiní nebudou. A ta agrese určitě tam je silně dominantní díky tomu z čeho vzešly.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 2: Ano, vyplývá to z vnitřního řádu, který pro ně takovou alfou omegou měl být, neříkám, že je ale měl by být. Potom podle toho, jak to člověk dělá roky praxe, musíte Vy sama cítit a vědět jo. A dát najevo těm dětem, to si můžeš dovolit, to si nesmíš dovolit. Já k nim naopak bývám mnohdy velmi kamarádká, ale už i to když je agresivní, protože nám tykají tady jo. Já bych možná byla zastáncem toho, aby se dospělým vykalo, protože nejsme normální klasický typ rodiny. Takže, dokonce u tohoto kluka bylo období, kdy jsem vyžadovala, aby mě říkal paní vychovatelko. Ta ta odměřenost i ze strany toho vychovatele, čímž možná budujete to postavení, ale je to na schopnostech a pedagogických dovednostech toho vychovatele.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 2: Ano, určitě. Tady mám právě sourozeneckou dvojici kluků, oni si to uvědomují, když jsme dělali takovéto sebehodnocení svého já, silné, slabé stránky, SWOT svého já. Dost s těma dětma pracuju už na této bázi, tak to konkrétně oni popíší velmi dobře, popíší i velmi dobře proč by to neměly dělat, jak by se měly příště chovat, ale v momentě, kdy ten výbuch přijde, tak to samozřejmě se všechno, všechno smete. Hmm, ale tento konkrétní chlapec je silný egoista, ten má to své já.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 2: Někdy se o tom uvažuje, myslím, že v posledních dvou letech to takto nebylo řešeno, tady vůbec. Spíš se snažíme, že to je rodina a v té rodině se to musí

zvládnout, jo. Samozřejmě pokud už je nějaký velký problém, tak to dítě se převáží zpátky do diagnostického ústavu.

Tazatel: **V čem je to přínosné?**

Respondent 2: Jako přínos pro koho, že buď přínos pro vychovatele nebo pro ten kolektiv dětí a přínos pro to dítě. Určitě jakákoliv změna pro to dítě není dobrá. Není dobrá, ale musí si uvědomit, nedělají to mladší věkové děti. Dělají to ty starší 13, 14 a více, tam je ale dobré si uvědomit i oni si musí uvědomit, že jsou určité mantinely, které se nesmí překročit. Protože fakt je ten, že když v té rodině funguje výchova, teď myslím normální civilní rodinu, tak si myslím, že mnohdy ty rodiče, nebo ten otec, pokud je opravdu hlavou rodiny a je takový dominantní mnohdy, tak nejde daleko třeba pro to aby tomu klukovi flákl že, my si dovolit nemůžem.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 2: Velmi záleží na psychologickém posouzení a na tom, nejsem zastáncem.

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 2: Nejde to zúžit takto do jednoho, vůbec ne, protože i když předjímáme určité reakce a chování tady těch dětí, to už si myslím, že člověk za ty roky ví a jak. Tak to nikdy nedokážete, takto jednoznačně stanovit.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 2: Ano, konkrétně s těma dvěma hochama to bylo tak nahraně mezi těmi dvěma roky, tak tam jsme chodili před dvěma lety, tak tam jsme chodily do nebyla to typická PPP, byla to Help pomoci, kde s nimi ta psycholožka, pracovala s každým zvlášť i dohromady, s vychovatelem. Ti kluci jednoznačně se potvrdilo, to co i my jako speciální pedagogové víme. Takže s tou psycholožkou jsme to hodně rozebraly, oni se dokázali kluci i velice dobře odhalit, popsat. Tak jak jsem říkala, tady byla ještě i jejich sestra, takže tam to hraničilo takové sourozenecká nevraživost. Mě konkrétně u toho mrzí to, že když jsou už dospělí, že když to umí pojmenovat, tak si neuvědomují jednu jedinou věc dost dobře, že jsou sourozenci, že jim nikdo z rodiny nepomůže, rodina o ně nejeví zájem a že

si to neuvědomují do té míry, že by si měly pomáhat. Jo takže tu PPP jsme pro ně vyhledali.

Tazatel: **Mělo to přínos?**

Respondent 2: Krátkodobý. Určitě by se vyplatilo to nějakým způsobem opakovat. Možná trošku v jiné formě, ale já se snažím využít takových těch i sociálních dovedností využít, různých her, různých výchovných činností, které k tomu nějak spějí. Ale pokud už vám 18-letý dospělý člověk, kluk má teď už jiné myšlenky, mu se líbí holky on si chce vybudovat pozici v teritoriu, aby se zalíbil těm holkám a odmítá komunikovat. Takže tam už necháváte, ať se probublá a uvidíme co bude no.

Respondent 3

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 3: Zatím co jsem tady, tak zatím ne.

2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 3: Tuto otázku jsem respondentce nepokládala, protože v předchozí odpovědi uvedla, že se s agresivitou dětí ještě nesetkala.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 3: Já myslím, že je to způsobené nezvládnutím svobody. Tady se nám objevila jako po Sametové revoluci, taková jako neomezená svoboda, demokracii si všichni představují jako absolutní svobodu, a že to nezvládnutí svobody se projevuje na výchově dětí.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 3: Určitě bych řekla, že ano.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 3: Hm, tak říkám já se v tomto zařízení ještě nesetkala s vysloveně agresivním dítětem. Snad ta slovní agrese tady nějaká proběhla, ale v afektu. Ale pokud by to bylo, tak určitě se bavíme.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 3: Např. některé sportovní akce, které pořádáme mohou dětem přinést určitý stupeň vybití.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 3: Ano, taky tady se konají akce a ty jsou v podstatě určené pro všechny děti, pokud tam nějaké věkové omezení, nebo jiné omezení.

Tazatel: Myslíte si, že pro agresivní děti to má v něčem přínos?

Respondent 3: Určitě, tak právě ty sportovní akce mohou přinést jakési to vybití určité, toho stupně agresivity, jak jsem říkala, určitě ano.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 3: Ne v podstatě ne, tady to opravdu záleží na nějaké té osobní domluvě, samozřejmě je to na tom vychovateli, pokud vás hodně naštvete můžete třeba tu vycházku nedovolit, ale jinak, jako nějaké dlouhotrvající nebo něco ne.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situaci, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?

Respondent 3: Já to teda většinou neřeším okamžitě, protože ono je to, člověk je v tom afektu, ale nenecháváme to dlouho ležet, protože ono to potom jako odezní, zase ten pohled je jiný, takže takové nějaké v rozumné míře ještě tentýž den se k tomu vrátíme, jako mluvíme o tom.

Tazatel: A alternativy chování hledáte?

Respondent 3: Tak to se přiznám, že moc ne.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 3: Tak oni to určitě vycítí, co už mě vadí, ale jako stanovená mez, jako opravdu jsem tady na to krátce ještě, abych mohla říct že.....Ale určitě to děcka vycítí, co už mě vadí, a co už jako nesu negativně.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 3: Mělo by to být takový všechno dohromady, by to teda mělo být. Ale musím se přiznat, že někdy se to sklouzne pouze do hodnocení, jak ses choval, ale uznávám, že by určitě mělo být i to společné, jak ses přitom cítil ty.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 3: Zkušenosti s tímto momentálně nemám.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 3: Já jsem se tady s tím setkala pouze jedenkrát a ten chlapec tady byl velice krátkodobě, na jednu stranu mám pocit, že do jisté míry to chrání okolí, protože ono, opravdu pořád s nimi být nemůžete a kdyby teda mělo dojít k napadení, třeba jiného, mladšího, menšího, tak bych to brala. Ale vím, že teda jako dlouhodobé, je to takové jakési, bezvýhodná situace, že jo.

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 3: Většinou opravdu zabírá klidný přístup, teda jak jsem říkala. To řešení v afektu nemá cenu, protože tam obě strany jsou jaksi citově interesovány. Takže opravdu to nechat odeznít, ale ne zase příliš dlouho, aby to jako neztratilo takovou tu, ten náboj.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 3: Ne, ještě v této době ne, bohužel ne.

Respondent 4

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 4: Ano.

2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 4: *respondent chvíli přemýšlí*, pak se ptá jaké můžou být projevy agresivity

Tazatel: Nadávky, fyzické ubližování, kopání.

Respondent 4: *Zamýšlí se*, většinou to začíná těma nadávkama, takže nadávky.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 4: Nejen média, ale jako ano.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 4: *dlouze přemýšlí*, asi je to.....asi je stejná,ale vypadá jinak. Já nevím, jestli se vyjadřuju úplně přesně.Jako myslím si, že ty děti dnešní, nejsou horší, ale žijí, v rámci toho, co žijí, a v rámci toho se projevují, takže dřív, když jsem si řekli ty vole, tak to byla hodně velká nadávka, dneska běžte na fotbal Baníku.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 4: V DD se bavíme se všemi dětmi o jejich budoucnosti. Bez toho aniž by byly agresivní nebo nebyli. To znamená i s agresivními dětmi se bavíme o jejich budoucnosti.

Tazatel: **Myslíte si, že konkrétně pro agresivní děti je to důležité?**

Respondent 4:Myslím si, že je to důležité pro všechny lidi, tudíž i pro agresivní děti.Samozřejmě, že pro děti má význam mluvit o jejich budoucnosti. Já to řeknu špatně, ale s tím ta agresivita nemá co společného.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 4:Nepracuju vyloženě s agresivníma dětma jinak, než s dětma, které agresivní nejsou. Ale chodíme hrát fotbal, jezdíme na kole, pořádáme dálkové pochody a děláme různé věci, kde si tu agresivitu můžou vybit, nebo kde se snižuje napětí, máme tady posilovnu třeba.Takže dneska je hlavně kladen důraz na výkon dítěte, to dítě se musí napřed naučit každý den systém, režimová terapie, tzn. děti režimovou terapii strašně dobře vnímají. To je jeden ze základních kamenů ústavní výchovy, tzn. že vždycky se dítě naučit. Většina dětí, které jsou v DD mají poruchu vzdělávání, poruchu chování, jo, jako mají

některé z těch dětí, určitě 100%. Tzn. že příprava na vyučování trvá déle než u běžných dětí. A v rodinné skupině je ze zákona 8 dětí řekněme, možná 7 třeba, že některé na internátě. Než se s každým dítětem naučíte tu půl hodinku, 7 x 30 minut, mezi tím, stíhat kontrolovat ty ostatní děti, aby nezvlčeli, moc času na ten fotbal, na tu terapii už nezbyvá. Takže jestli s něma něco děláme, proto jsme udělali posilovnu, máme tady 2 roky posilovnu. Chodíme na hřiště, ale trošku jinak se pracuje s klukama, kteří mají 15, a trošku jinak s těma kteří mají trošku nadváhu, a fotbal vám půjdou hrát, jen ve výjimečném případě a budou tam zavazet.

Tazatel: **Jak probíhají ve vašem DD dálkové pochody?**

Respondent 4: Ten probíhal, že jsme loni dělali takovou akci 100km/24 hodin. Šli jsme, všechny děti jsme děsně namotivovali, šíleným způsobem, takže děcka ujde to, no jasně, v pohodě. Šli jsme večer od osmi hodin, šli jsme celou noc, a děcka se ptali strýčku, co budeme dělat až dojdeme, půjdeme na zahradu, půjdeme si zahrát fotbal, já říkám nic půjdeme spát. Poslední, který to vydržel z té skupiny došel v devět ráno. A nebyl schopný dojít z nádraží sem, na DD, doplazil se.

Takže bylo to fajn, bylo to příjemné ale tady jsou samé kopce. A my jsme potřebovali jít tak, abysme se mohli z kamakoliv vrátit, protože některé děti třeba šli jsme a teď tam stál sloup a on povídá já se jen opřu o ten sloup, protože, já když si sednu, tak už nevstanu a to jsme šli, potom vám vadí i zatáčka. Pak už potřebujete jen rovnou cestu. Takže byla to fajn akce, samozřejmě ze začátku byli všechny děti vepředu, na konci my starci. Na konci byly všechny děti vzadu, a táhli my starci jsme to museli táhnout. Občas nějakou pěknou akci uděláme.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 4: Ano.

Tazatel: **A máte pocit, že pro ty agresivní děti to mají nějaký význam, přínos?**

Respondent 4: Ano, dobrý samozřejmě. Protože dítě, které si hraje nezlobí, tzn. dítě, které něco dělá je méně agresivní, ano.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 4: Samozřejmě ano.

Tazatel: A myslíte, že to dětem prospívá, že to vede ke změně chování v rámci té agresivity?

Respondent 4: Hmm, tak jako trest nebo odměna jako jeden z výchovných prostředků vede ke změně chování to znamená i v případě agresivity, trest nebo odměna vede ke změně chování, ano.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situací, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?

Respondent 4: Ano, ale samozřejmě ne v afektu. A alternativy? Těžko říct, rozebereme situaci, to ano.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 4: Ne, kdybych to měl, byl bych moc rád.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 4: Takovýmto způsobem s agresivním dítětem nepracuji.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 4: Že by kvůli své agresivitě bylo přeloženo jinam? Ano.

Tazatel: A myslíte, že právě pro to konkrétní to mělo přínos? Jak se na to díváte Vy?

Respondent 4: Pokud myslíte, že konkrétní může být jenom pro to jedno dítě.

Tazatel: Nebo celkově i pro tu skupinu

Respondent 4: Stoprocentně ano, proto to opatření většinou nastane, aby to mělo nějaký přínos.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 5: *dlouze přemýšlí, pak nás vyruší jedno z dětí. Víte agrese, agresivita, nevím do jaké míry, ale řekněme, že je to stejný pojem, může vznikat různě. A medikace může mít příznivý vliv na změnu chování dítěte. V mozku jsou nějaké, takové ty chodníky, které to tam něco probíhá a může se stát, že třeba, to tam neprobíhá, nebo že to probíhá někde jinde a ne tam, kde by to mělo. Tzn. že to dítě má nějakou poruchu, a může být z tohoto důvodu agresivní. Pokud mu dodáme léky, začne mu to fungovat a začnou mu ty spoje, spojovat fungovat tam kde mají, a kde to normálnímu dítěti spojuje. Tato medikace je úplně v pořádku. Na druhé straně může být dítě, které přijde z domu a má vžitý nějaký model, třeba agresivní a často agresivní a mu to v zátěžové situaci sepne trošku jinak, protože to považuje za normální, za běžné a za přirozené. Medikovat takové dítě asi bych velmi zvážil tzn. medikace ano, ale.*

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 4: Ehm, je to případ od případu. Ale většinou když to dítěti, když to na ně jde, mám několik postupů, které jim radím, co mají dělat, a co by jim mohlo pomoci. Mám pár soukromých takových jakoby postupů, fintiček, ale pokud to jde zadržet, dneska už jim to většinou stihnu domluvit. A pokud to nestihnu, tak už to stejně nezachráním.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 4: Ano.

Tazatel: **Bylo to přínosné, jak to na dítě působilo?**

Respondent 4: To je běh na dlouhou trať, takže většinou ty terapeutické metody, konkrétně děti psychology nemají moc rády. Ale...víte, když strom ten strom, v tom pátém roce jeho života, neostřiháte, tak vám splane, ponese plané jablíčka. A když se to samé udělá, neudělá s dítětem, tak ponese plané jablíčka. Takže děti to rády nemají, ale vliv to na ně má dobrý.

Respondent 5

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 5: Ano.

2.S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 5: Nadávky, fyzické napadení, nevím, co konkrétně. Ale jako mezi dětmi, na mě jako neútočil nikdo z těch dětí, to ne.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 5: Já třeba když to vidím, tady konkrétně na tom zařízení tady u nás, tak si myslím, že má velká vliv výchova, zázemí rodiny a tím vlastně odkud oni přišli. Jestli je třeba seškrábali z ulice v 10 letech, nebo k nám přišli ve 13, nebo prostě jsou tu od malička. Ale vždycky tam hrozně moc hraje ta rodina, ta genetika.

Tazatel: **A máte pocit, že u těch starších se to dá spíš upravit, než u těch mladších?**

Respondent 5: Tak ono to dítě je vedené, ono jak přijde malé, puberta je zlom a my nevíme, proč jak, tady to zázemí není citové pro ty děcka, takže ono jim to chybí, ono se to vždycky nějakým způsobem projeví. Jinak si myslím, že obecně nich hrozně velkou roli hraje televize, média šílené, prostě když pustíme televizi nedá se na to dívat a myslím si, že i kreslené pohádky v dnešní a takové, že to je samá brutalita, že to není o tom dobro, zlo, zvítězí na konci, kladné bytosti a takové, že se to strašně vytrácí zběžného, takového dění těch dětí. Třeba knížky, když otevřete pohádkové knížky, třeba mě napadly. Nějaké ty anglické, prostě převzaté hrůza.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 5: Mě to přijde pořád stejné, mě přijde záleží o tom, jak to dítě, jaký má věk. Že všechny děcka, co přijdou do puberty, tak jako zlom a už to tam, tak jako naskočí. A z jakého prostředí, když třeba víme odkud přišlo, co má za sebou, neřekla bych, že to stoupá, je to pořád stejné.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 5: Tak já nevím, jestli zrovna s těma agresivníma, ale se všema se snažíme.

Tazatel: **Myslíte, že pro agresivní děti to má přínos?**

Respondent 5: Mmm, já nevím jak bych to řekla nejlepší je, jak se to říká? Škola života? Ano, škola života. Přijdou, když se setkám s dětma, některé se k nám vrací, takový právě, co k sobě byli agresivní, ti vždycky přijdou s tím Vy jste nám říkala, že to je tak a tak, yv jste měla pravdu a my jsme vám to nevěřili. A prostě teď musíme chodit do práce a není to,

jak tady a ty peníze, tady to byl takový hotel, všechno zázemí, peníze byli, že byli rozmazlení.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 5: My jsem si zřídili posilovnu jako, aby tady měli boxovací pytel, třeba takhle. Nebo běž, vem si kolo, běž pryč, běž si zaběhat.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 5: Často, moc.

Tazatel: **Myslíte, že pro ty agresivní děti to má význam?**

Respondent 5: Má, vždycky to má pro ně nějaký význam.

Tazatel: **Negativní nebo pozitivní?**

Respondent 5: Spíš ten pozitivní, ty děcka to třeba neznají ani jako tu příležitost něco zažít a tak, že v té rodině. Myslím si, že to pro ně má hodně velký význam tady tyto akce.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 5: Hmm, používáme a vliv to na děti má. Hodně vnímají pochvalu, více se snaží, když jsou chválené, ale dobře funguje i trest, zákaz, odnětí výhody něčeho.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situací, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?

Respondent 5: Hmm, ale s nějakým odstupem třeba. Někdy to funguje, že hned si ho třeba vezmeme bokem probereme, někdy je vidět, že tomu prostě nenahrává ta situace, třeba se k tomu vracíme zpětně, jo.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 5: Mhh, a učím se stále. My máme stanovené svá vnitřní pravidla, která vytváříme s dětmi, jsem si sedli a prostě jsme si řekli, toto můžeš, toto by se mělo udělat tak, takže stanovili jsme si takové vnitřní pravidla, s kterými se seznamují nové děti, si s nimi sedneme a řekneme si, takže jako na nich dbáme, protože je to spravedlivé vůči všem ostatním. Podle toho se dokáží, všichni zorientovat a řídit, protože děcka si tady hodně závidí, hodně se vyčítá, ten může to a proč to nemůžu já. Takže trošičku se musí se všema stejně. A držím se jich, je to pro mě výhoda, usnadňuje mě to práci, protože dokážu, vždycky říct, že udělala něco špatně a že tady máme takovou dohodu.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 5: Snažíme se, stává se nám, že máme malé a ti dorůstají, a ti, co dorostly nám bijou ty menší. Je to věčný koloběh, prostě je to skupina, kde vždycky někdo odejde, někdo přebere něčí roli, funguje to. Je to prostě skupina, do které nemůžete zasáhnout. Oni nás mají zmáklé, ví jak na nás a je tam vždycky vůdčí, ten, nějaká ta postava. Někdo přijde poslední, tak se přejde do role toho posledního. Chybí klasický vzor rodiny, matka, otec, sourozenci.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 5: Nee, podle mě to nemá ani význam, není to řešení. To děcko se trápí, ono je za první vytáhlé od rodiny, z rodinného prostředí, teď prostě jakoby nemají nic svého, soukromého, to je jakoby všech a oni si ničeho neváží. Tady se spousta věcí rozbíjí, protože oni furt nemají pocit, že je to jejich. Svoje kolo nemají, snažíme se přidělovat na jméno, ať se o něho starají, ať se nerozbíjí, protože oni nemají pocit něčeho, co by vlastnili, co si mají chránit. No a to, že je přetáhnu zase do jiného prostředí, zase ztrácí to co tady prostě, ono je přehazované, pak celý život. Já bych to nedělala, má mít to svoje a v tom má zůstat. Nepřehazovat ani z pokojíčku do pokojíčku, to se snažíme a neděláme to.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 5: Já s tímhle, s práškama nemám zkušenost, takže ne.

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 5: Odpustit, nejdřív pokárat a pak odpustit no.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 5: Jako využíváme někdy služeb psychologů, psychiatrů, psychoterapeutů. Ale už dlouho ne. Ne.

Respondent 6

1. Setkal (a) jste se za svou praxi s dětmi, které se agresivně projevovaly?

Respondent 6: Určitě, jo.

2. S jakými projevy jste se u nich setkal (a)?

Respondent 6: Nadávky, zažila jsem, že si mezi sebou dokonce i porvali, pobyli.

3. Co podle Vás způsobuje vzrůstající agresivitu dětí?

Respondent 6: Já myslím, že všechno kolem, že ty děcka vidí, jak se lidi k sobě chovají, já si myslím, že i my dospělí jsme k sobě, tak nějak úplně jiní, než to bývalo. Takže to okolí je ovlivňuje hodně. Celkově společnost.

4. Máte Vy osobně pocit, že agresivita dětí v posledních letech vzrůstá?

Respondent 6: Jako já to asi řeknu tak, protože jsem dělala, srovnání družinu, školku a tady. Všude je to nějak jinak, já mám pocit, že v té družině ta agresivita byla mnohem víc, než třeba v té školce. Takže takhle zpětně, určitě, myslím si, že jo.

5. Bavíte se s dětmi s projevy agresivity o jejich budoucnosti, o tom, co by chtěly v životě dokázat? Myslíte si, že je to pro ně důležité?

Respondent 6: Většinou když, tak se všema se bavíme, určitě no. Rozebíráme proč se, co se stalo jo.

Tazatel: Myslíte si, že právě pro agresivní děti je to důležité?

Respondent 6: No, já nevím, jestli si z toho zrovna něco vezmou, jak kdo, jak který, těžko říct.

6. Děti, které se projevují agresivně v sobě mohou mít nadbytek energie, kterou neumí využít. Pracujete nějak s touto energií? např. relaxační techniky, dechová cvičení, nabídnutí jiného vzrušení.

Respondent 6: No snažíme se, určitě jo, že je nějak zapojujeme.

Tazatel: **Jakými způsoby?**

Respondent 6: No já můžu říct, že jedno takové, co začíná být agresivní i samo přijde, že chce nějakou práci. Já si myslím, že když mají nějakou činnost nebo práci, tak že se tomu vyhýbají. Je fakt, že nejlépe jako je být furt u nich, když zajdete za roh, tak už je zle.

7. Jezdíte s dětmi na výlety? Myslíte si, že výlety mohou dětem s agresivními sklony v něčem pomoci? např. změna prostředí, nabídnutí vzrušení, v zahraničí známé survival trips.

Respondent 6: Pořádáme pořád.

Tazatel: **Myslíte si, že pro agresivní děti to má význam?**

Respondent 6: Já myslím, že jo, že mají třeba i srovnání, protože když, jezdím s jinýma DD, tak třeba vidí potom, jak třeba se chovají jiní a můžou porovnávat jako jo. Třeba zrovna momentálně máme takové děcka, že mám pocit, že když někam jedem, že spíš je chválíme, že se umí všichni chovat líp, než ti druzí.

8. Jaký máte názor na používání trestů a odměn, které mají za úkol vést ke změně chování u dítěte? Používáte tuto metodu na agresivitu dětí v DD?

Respondent 6: No, tresty jakože přímo na tělo ne. Ale máme tady různé prostě způsoby, třeba zákaz počítače, nebo třeba, že nesmějí na víkend domů anebo nějakou tu práci, že se jim dá.

Tazatel: **Myslíte si, že to pomáhá?**

Respondent 6: Jo, většinou si to zapamatujou a snaží se. Když člověk vybere, to co na na ně platí. Většinou to funguje u těch malých.

9. Snažíte se s dítětem, které se chovalo agresivně probrat situaci a rozebrat, co se stalo? Když procházíte s dítětem situací, v které se chovalo agresivně, soustředíte se i na hledání alternativ toho, jak by se mohlo zachovat příště?

Respondent 6: Jo, určitě.

10. Máte jako vychovatel (ka) jasně dané hranice, toho si u Vás smí děti dovolit a co ne. Myslíte si, že o nich děti vědí? Jak se o nich podle Vás dozvěděli?

Respondent 6: Určitě mají vnitřní řád DD, který oni prostě musí dodržovat, plnit. A jo máme určitě jo.

11. Pracujete jako vychovatel (ka) s tím, aby si agresor dokázal představit, co oběť v daných situacích cítí?

Respondent 6: Většinou jo, já si беру třeba do pokoje a rozeberem tu situaci, co stalo. Co udělal a jestli by to dělal jindy jinak. Většinou si je vezmu oba dva a řešíme proč se to stalo, ty dva, co jsou v sobě.

12. Máte zkušenosti s umístěním dítětem do jiného DD nebo jiné výchovné skupiny kvůli jeho agresivitě? V čem může být tato metoda přínosem?

Respondent 6: To ne, ale mám zkušenost, že když se nesnesou na té skupině, tak je musíme jakoby rozdělit, že potom je to lepší. Je lepší práce s tou skupinou, protože jakmile jsou tam, jakože se nesnesou, tak je to potom problém pro všechny.

Tazatel: **Takže to vnímáte jako přínosné?**

Respondent 6: Jo, ale my to většinou zjistíme hned na začátku, takže nemá čas se tady nějak zadaptovat. Takže to není, že by se furt přebíhalo, každý den.

13. Co si myslíte o tišení agresivních projevů u dětí pomocí medikamentů?

Respondent 6: Já nevím, máme tu děti, co berou prášky, ale ne proti agresivitě. Spíš na to, aby jim pracoval mozek. Nemáme nic takového tlumícího, vyloženě proti agresi. Ani nevím, že by něco takového existovalo.

14. Máte Vy osobně nějakou metodu-přístup, který vždy na agresivní chování dítěte zabere? Co používáte nejčastěji?

Respondent 6: No nejlepší je asi rozebrat s tím dítětem a vyhybat se tomu a snažit se u toho dítěte, aby se to neprojevovalo.

15. Zúčastnilo se někdy dítě ve vašem DD sezení s psychologem, terapeutem, psychoterapeutem kvůli agresivitě?

Respondent 6: Já si myslím že jo. Oni mají skoro všichni takovéto sezení tady. Myslím si, že to pomáhá, že se mu otevřou víc než nám. Přijdou na ten důvod, proč třeba se to děje.

